

AVRUPA BİRLİĞİ ÜYESİ ÜLKELERİNDE İÇ TİCARETİN YÖNÜ

Mustafa Akal¹

Salih Şimşek²

Recep Şen³

Özet

Avrupa Birliği üyeleri arasında dış ticaret hacmi dünyaya oranla önemli oranda artmaktadır. Üye ülkeler arasında ticaret kısıtlamalarının kaldırılması ve izlenen ortak politikalar ticaretin gelişmesi ve yönünü belirlemede etkili olmaktadır. Üyeler arasında ekonomik, sektörel, kültürel benzerlikler ve taşıma maliyetleri ticaretin dağılımında önemli bir rol oynamaktadır. Ülkelerin Birliğe üyelikleri sonrası ülkeler arasında ticaretin yönü yeni bir dağılım göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, birlik içi ticaretin yönü.

THE INTERNAL TRADE DIRECTION AMONG EUROPEAN UNION MEMBER COUNTRIES

Abstract

The member countries of The European Union have traded more among themselves compared to their trade with the world for years. Both eliminating trade restrictions and following common policies have expanded and directed the trade among members. The economical, sectoral, cultural similarities, and the level of transportation cost have played an important role in the distribution of trade among members. There exists new trade distribution among countries after membership to the EU.

Keywords: European Union, internal direction of trade.

1. Giriş

Bu çalışmada ülkelerin AB'ye üyelik öncesi, giriş ve sonrası beşer yıllık dönemlerde üyelerin Dünyaya oranla AB içi ticaret ve bu iç ticaretin kendi aralarındaki yönü ve dağılımı incelenmiştir. Akal ve Şen (2005) mutlak olarak Avrupa Birliği (AB) üyeleri arasında ihracat, ithalat ve dış ticaret hacmi büyük bir gelişme göstermiş olduğunu tablolarla ortay koymuşlardır. Bugün, AB dünya ticaretinin yaklaşık üçte-birini yapmakta ve bunun da yaklaşık üçte-ikisini üyeleri arasında gerçekleştirmektedir

Avrupa Birliği başlangıçta Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İtalya ve Lüksemburg arasında 1957'de işgücü ile mal ve hizmetlerin serbest dolaşımına dayanan bir ekonomik topluluk olarak kurulmuştur. 1968'de bu altı üye kendi aralarında gümrük vergilerini tamamen kaldırmışlardır. Üye devletlerin başarısı İngiltere, Danimarka ve İrlanda'yı topluluk üyeliğine başvurmaya yöneltmiştir. Bu üç ülke 1973 yılında üyeliğe kabul edilerek üye devlet sayısı altıdan dokuz, 1981'de Yunanistan'ın, 1986'da da İspanya ve Portekiz'in katılmalarıyla güneye doğru; üye sayısı on ikiye çıkarak AB genişletilmiştir. 1 Ocak 1995'te Avrupa Birliğine üç yeni üye Avusturya, Finlandiya ve İsveç katılmış, ve Birliğe Orta ve

¹ Yrd. Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, İ.İ.B.F., İktisat Bölümü, Esentepe Kampusu, 54187, Adapazarı. Türkiye, İletişim kurulacak yazar, E-mail: akal@sakarya.edu.tr

² Profesör Dr., Sakarya Üniversitesi, İ.İ.B.F., İktisat Bölümü, Esentepe Kampusu, 54187, Adapazarı, Türkiye.

³ Uzman Ekonomist, The manager of American International Group, Cevatbey İşhanı, 54000, Adapazarı, Türkiye.

Kuzey Avrupa’da yeni açılımlar sağlamıştır. 1 Mayıs 2004 itibariyle Birlik Balkanlar ve Kuzey Doğu Avrupa’da yeni üyelerin kabulüyle üye ülke sayısını yirmibeşe çıkarmıştır⁴. Gelecek yıllarda da Bulgaristan, Romanya, Türkiye ve Ukrayna’nın katılımı söz konusudur.

Henüz konfedere mi yoksa federasyon birliğine tam karar verememiş olmasına rağmen AB genişlemesini sürdürmektedir. Bu genişleme üyelerin ekonomik refahlarında istikrara, birlik içi ticaretin ve üretimde etkinliğin artmasına yol açmakta. Ayrıca Avrupa Kıtasında artan bu ticari ve siyasi ilişkilere bağlı olarak barışın devamı ve kıtada yaygınlaşması sağlanmaktadır.

Bu çalışmada ancak beşinci büyük genişlemeden önceki üyelere ait yeterli veriler bulunduğu için sadece bu üyeler arasında dış ticaretin yönü ortaya konmuştur. Birlik sonrası bu ülkelerin ticaretlerinde bir yön değişmesi olup olmadığı araştırılmıştır. Çünkü Birliğe üye olduktan sonra üye ülkeler arasında ticaretin yolu açılmış, ticaretin artmasını etkileyen nedenler ortaya çıkmaktadır.

Ekonomik bütünleşmeler ülkelere geleneksel ekonomik kazançlar ve geleneksel olmayan kazançlar sağlamaktadır. Viner (1950)’e göre ekonomik bütünleşmelerin statik kaynak dağılımı ve büyüme gibi dinamik etkileri söz konusudur. Yine 1980’li yılların başlarında ortaya çıkan, eksik rekabet yapısı ve ölçek ekonomilerini temel alan Yeni Ekonomik Bütünleşmeler Teorisine göre, Uyar (2000) ekonomik bütünleşmelerin kaynak dağılımı etkileri olarak (i) artan mal çeşitliliği etkisi, (ii) rekabet etkisi, (iii) yeniden yapılanma etkisi ve (iv) piyasa bütünleşme etkileri mevcut olduğunu belirtmektedir. Artan mal çeşitliliği tüketicinin refahını arttırmakta, ticaretin serbestleşmesinin ise firmaların piyasa paylarını değiştirmesi, firmaların fiyat maliyet marjının azalması, firmaların ölçeklerinin artması ve fiyatlarının düşmesi gibi rekabet etkileri vardır. Bu konu üzerine Akkoyunlu (2000) Smith ve Venables’in 1988 yılında yaptıkları ampirik çalışmaları referans göstererek yaptığı çalışmada, bölünmüş piyasalarda giriş çıkışın olmadığı durumda ortalama maliyette % 1 azalma, giriş çıkışın olması durumunda ortalama maliyetlerde % 4 azalma olduğuna işaret etmiştir. Bütünleşmiş piyasalarda ise giriş çıkış olmadığı durumda ortalama maliyetlerin % 2,7 azaldığı, giriş çıkışın serbest olduğu durumda ortalama maliyetlerin % 4,3 azaldığı, ve firma sayısının % 30’a varan azalma olduğu, kalan firmaların ölçeklerinde % 50 artış olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmada bütünleşmelerin pozitif etkileri görülmüştür.

Seyidoğlu (1998, s. 234), Güran (1999, ss. 10-12) ve diğer bir çok ekonomist ekonomik bütünleşmelerde kolaylaştırıcı koşulların oluşmuş olması lazım geldiğini nedenleriyle birlikte ileri sürmektedirler. Bunlardan coğrafi yakınlığın ülkeler arasında taşıma giderlerinin düşük ve ulaşımın az zaman alıcı olması ticareti artırmaktadır. *Ülkelerin ekonomik gelişme düzeylerinin yakın olması* gelişmiş ülkelerle az gelişmişler arasında haksız rekabete, az gelişmiş ülkelerdeki nitelikli emek ve sermaye gibi kıt faktörlerin, gelişmiş ülkelerece bu üretim faktörlerine sağlanan yüksek getiriler dolayısıyla ileri ülkelere göçün önlenmesine dayanaktır. Diğer taraftan *politik ve askeri konularda yakınlığın, ekonomik sistemlerin benzerliği, tarih, kültürel ve dini bağların bulunması* ekonomik bütünleşmelerde rol oynamakla birlikte; bu birbirlerine daha yakın üyeler arasında ticareti yönlendirici de olmaktadır. Bunlara benzer ticari gelişimi AB üye ülkeleri arasında görmek mümkündür. Avrupa Birliği üye ülkelerinden coğrafi, kültürel yakınlığı ve ekonomileri birbirine benzer

⁴ 1 Mayıs 2004’te Estonya, Letonya, Litvanya, Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, , Slovenya, Kıbrıs Rum Kesimi ve Malta’nın üyelikleriyle AB beşinci ve en büyük genişlemesini gerçekleştirmiştir (Oktay, s. 194).

bulunanların birlik içinde kendi aralarında ticaret hacimlerini daha hızlı artırdıkları görülmüştür (Akal, 1996 ve Akal ve Şen, 2005).

AB'nin bütünleşme sürecine baktığımızda, Birliğe üye ülkelerin coğrafi yakınlık, politik ve ekonomik gelişme düzeylerindeki benzerlik, ekonomik sistemlerin ve din bağlarının benzerliği dikkati çekmektedir. Bunların içerisinde en önemlisi ülkelerin birbirlerine yakın olması ve gelişmişlik derecelerinin benzer oluşlarıdır⁵. Taşıma maliyetlerinde ve ölçek ekonomilerinde sağlanan avantajlar Birlik içi ticareti arttırıcı etken olmuştur. Gelişmişlik düzeyleri benzer olan ülkelerin dış ticaretine baktığımızda çoğunlukla endüstri içi ticaret gözlenmektedir.

2. Birlik İçi Gelişen Ticareti Açıklayıcı Faktörler

Avrupa Birliğinde üyeler arasında gelişen ticaret ve yönünün dış ticaretin nedenleri, gümrük birliği ve ortak politikalarla yakın ilişkisi vardır. Diğer taraftan dış ticareti açıklayan teorilerin temelinde yatan nedenleri de Birlik içi ticaretin gelişmesinde görmek mümkündür. Öncelikle bu dış ticaret teorileri üzerinde durulacaktır, sonra da ticaretin genişlemesinde etken olan politikalardan kısaca bahsedilecek, sonra da ticaretin yönündeki değişimler ortaya konacaktır.

2.1. Birlik İçi Ticareti Açıklayıcı Teoriler

Dış Ticaret Teorileriyle ticaretin yönü, şekli, biçimi ve nedeni açıklanabilmektedir. Wassily Leontief Paradoksu (1954)'ndan sonra dış ticareti açıklamaya yönelik yeni teorileri Kreinin (1995), Salvatore (1990), Ethier (1995), Seyidoğlu (1998)'dan kısaca özetleyecek ve yorumlayacak olursak, ithal ve ihraç edilen malların detayına girmeksizin, AB'ne genel olarak bakıldığında Birlik içi ticaret hareketlerinde aşağıda kısaca açıklanmış olan dış ticaret teorilerinin etkili olduğu görülmektedir:

Peter Kenen (1965) ve Donald Keesing (1966)'in Nitelikli İşgücü Teorisi'ne göre, dış ticaretin sebebi belirli türlerdeki mesleki veya nitelikli işgücü bakımından zengin ülkelerin üretimlerini büyük ölçüde nitelikli işgücüne bağlı olan mallarda uzmanlaşmış olmalarıdır. AB için nitelikli iş gücüne dayalı farklılaştırılmış endüstri içi ticaretten bahsetmek mümkündür. Ve AB niteliksiz işgücüne dayalı ürünleri daha çok ithal etmelidir. AB'de AR-GE (Araştırma ve Geliştirme) yatırımları sürekli olarak gelişmekte ve bu sayede nitelikli işgücü artmaktadır. Bu da Birlik ülkelerinin nitelikli iş gücünü kullanarak teknolojiye dayalı ürünleri ihraç ettiğine işaret eder.

Daha çok sanayi ürünleri ticaretine uygulanabilen Brunstam Linder (1961)'in *Tercihlerde Benzerlik Teorisi'ne* göre, bir ülkede piyasası geniş mallar ülkenin tercihleri kendisinininkine benzeyen öteki ülkelere ihraç edeceği mallarda ticaret gerçekleşir. Dolayısıyla, bir sanayi ülkesinin malları yüksek oranda aynı tercihlere sahip öteki sanayileşmiş benzeri zengin ülkelere ihraç edilmelidir. Bu teori de AB içi ticareti ve diğer zengin ülkelerle ticaretin açıklanmasında yardımcı olabilmektedir.

K. Lancaster (1980) ve P. Krugman (1980,1983)'nın Ölçek Ekonomileri Teorisi'ne göre, ölçek ekonomisi özelliğine sahip mallar, büyük firmalar tarafından üretilirler. Ölçek ekonomileri maliyetleri düşürerek, üretim ve zevkler yönünden birbirine benzer ülkeler arasında karlı ticaret yapmaya olanak sağlar. Belli bir malın değişik türlerinin sunulmasına yol açarak refahın arttırılmasına katkıda bulunur. AB içinde de üyeler belirli alanlarda

⁵ Yunanistan, İrlanda, Portekiz gibi ülkeler diğerlerine kıyasla daha az gelişmiş olsalar bile her geçen gün hızla gelişmektedirler ve birlik içinde kutuplaşmaya sebep yoktur.

uzmanlaşmakta ve bu ürünleri ihraç etmekte, diğerlerini uzmanlaşmış diğer üye ülkelerden gerçekleştirmektedir.

Elhanan Helpman (1981)'ın *Monopolcü Rekabet Teorisi'ne* göre, dünya ticareti aynı sanayi malları üzerinde ölçek ekonomilerinin bir sonucu olarak iki yönlü olmaktadır. Firmalar çeşitli mallar yerine bir malın üretimiyle ölçek büyütüp rekabet gücü kazanarak ticarete bulunurlar. Monopolcü Rekabet Teorisi'ne göre bir ülke karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu endüstri dallarında net olarak bir ihracatçıdır fakat bu endüstrinin ürünlerinden bazılarını da dışarıdan ithal eder. Yine bu hipoteze göre, ülkeler faktör donanımı bakımından ne derece birbirlerine benzerlerse aralarındaki ticaretin o kadar büyük bir bölümü endüstri içi nitelikte olur. AB'deki ticaretin çoğunluğunun bu bağlamda gerçekleştiği söylenebilir. Örneğin; Almanya ihracatının % 50'sini makine ve taşıma araçları oluştururken, aynı zamanda ithalatının da % 35'ini bu mal grubu oluşturmaktadır. Görüldüğü gibi aynı mal grubunu hem ihraç hem de ithal edilebilmektedir. Bu da AB'de endüstri içi ticaretin yoğunluğunu göstermektedir. Belassa (1967) yaptığı araştırmada AB kurucu üyeleri arasında genişleyen ticaret hacminin daha çok endüstri içi farklılaştırılmış malların değişimi biçiminde olduğunu saptamıştır.

Diğer taraftan *taşıma giderlerinin de dış ticarete etkisi vardır*. Seyidoğlu (1998, ss. 88-90) normal olarak taşıma giderlerinin ithalatçı ülkede mal fiyatının yükselmesine, ihracatçı ülkede de fiyatların düşmesine neden olarak dış ticaret hacmini düşürdüğünü belirtmiştir. Bu bağlamda AB'nin iç ticaretinde komşu ülkelerinin birbirleriyle daha çok ticaret etmesi beklenir. Örneğin; Portekiz'in 2000 yılında birinci sıradaki ihracat ve ithalat ortağı İspanya'dır⁶.

Diğer yandan Birlik Gümrük Mevzuatıyla kendi mallarında iç pazar ticaretini genişletmekte, dış ülkelerin de daha çok sadece Birliğin ihtiyaç duyduğu malları bu Birliğe ihraç etme durumunda kaldıklarını görmek mümkündür.

2.2. Birlik Ortak Politikalarının Ticaretin Yönlendirilmesinde Rolü

Gümrük birliği, ortak gümrük, ortak tarım, ortak sanayi, ortak güvenlik ve ortak para politikaları Birliğin iç ve dış ticaretini yönlendirmektedir. Bunlar arasında ortak ticaret politikası oldukça önemli bir ticaret politikası olmuştur. Tek market olma yolundaki başarılar ve artan birlik içi ticaret AB'nin dünya ticaret anlaşmalarındaki etkinliğini artırmıştır. AB'nin etkinliği Birliğin ortak ticaret politikasının etkinliğinden kaynaklanmaktadır. Bu etkinlik, gücünü ortak ticaret politikası içinde "AB Antlaşmasının" 133. maddesi çerçevesinde Avrupa Komisyonu'na verilmiş olup komisyonun üyeler arası ortak ticaret politikasının öneminin anlaşılmasını sağlamadaki etkisinden gelmektedir⁷.

2.2.1. Gümrük Birliği ve Ortak Gümrük Birliği Politikası

Gümrük birliğiyle kotaların ve gümrük tarifelerinin kaldırılması ve dışa karşı ortak bir gümrük tarifesi uygulanmasıyla üye ülkeler arasında ticaret liberalleştirilerek canlandırılmakta, üçüncü ülkeler yerine birlik içi ticarete yönelinmektedir. İlk önce demir-çelik ürünlerinde, sonra da demir-çelik dışı ürünlerde gümrük birliği oluşturulmuştur. Bunun sonucunda ticarete görünen canlılık ve topluluğa sağladığı faydalar göz önüne alınarak sanayi ürünlerinde de gümrük birliğine gidilmiştir. Üçüncü ülkelere 1968'de ortak gümrük tarifesi (OGT) konmuştur. Diğer taraftan OGT'de yer alan vergi oranlarının basit aritmetik

⁶ Bkz: IMF (2001), Direction of Trade Statistics Yearbook, S.182.

⁷ <http://SCADPlus.External.trade.introduction.htm>.

ortalaması başlangıçta % 40 civarındayken 1999’da % 4’ün altına indirilmesiyle AB üçüncü ülkelerle ticari ilişkilerini canlandırmıştır.

Ticaretin serbestleştirilmesine yönelik yapılan bu çalışmalar neticesinde tam bir gümrük birliğine 1968’de geçildiğinde, ilk altı üyenin beş yıl öncesi ve beş yıl sonraki dış ticaretlerinde büyük artışlar görülmüştür. Örneğin, Fransa’nın 1963 yılındaki toplam dış ticaret hacmi 83.67 milyon Frank iken, 1968’de 132.91 milyar Frank’a, 1973’te 329.7 milyar Frank’a yükselmiştir. 1963-1968 arasındaki artış yıllık % 8 iken, 1968-1973 yılları arasındaki artış % 16 olmuştur. İtalya’nın 1963 yılındaki toplam dış ticaret hacmi 1963 yılında 7.9 milyar Lire iken, 1968’de 12.8 milyar Lire’ye, 1973’de 46.5 milyar Lire’ye yükselmiştir. 1963-1968 yılları arasındaki artış yıllık % 8 iken 1968-1973 yılları arasındaki artış %24 olmuştur⁸. Bu rakamlardan da anlaşıldığı gibi gümrük birliği tam olarak uygulanmaya başlanması sonucu ülkelerin dış ticaretlerinde çarpıcı artışlar olmuştur.

2.2.2. Ortak Tarım Politikası

Karluk (1998, s. 189) ortak tarım politikasının amacını tarımda verimliliğin artırılması, çalışanlara uygun bir yaşam seviyesi sağlanması, pazarın istikrara kavuşturulması, ürün arzının garanti edilmesi ve tarım ürünlerinin tüketicilere uygun fiyatlarla sunulması olarak ifade etmektedir. Ortak tarım politikası ile AB içinde tarım özendirilmekte, böylelikle de birliğin tarımda dışarı bağımlılığı düşürülmek istemektedir. Bu da birlik içi tarımsal ticareti artırıcı bir rol oynamaktadır.

2.2.3. Ortak Sanayi Politikası

Alkinoğlu (1997) AB’nin son zamanlarda ortaya çıkan işsizliği azaltma, yeni sanayileşen ülkelerle genel sanayi dallarında rekabet gücü kazanma ve teknolojik ilerlemenin sürekliliğini sağlamak amacıyla üye ülkelerin çıkarlarına katkıda bulunan, Avrupa çapındaki büyük işletmelerin kurulmasını destekleyici bir sanayi politikası yürüttüğünü ifade eder. Buna göre, modern sanayi sektöründe faaliyet gösteren şirketlerin birleşerek dünya piyasalarında rekabet edebilme imkanı oluşacağı kabul edilmektedir. Ve geleneksel sanayi dallarında zayıf olan sektörleri geçici olarak ayakta tutup güçlendirmek amacıyla bu sanayi dalları kotalar, yüksek gümrük vergileri ve gönüllü ihracat kısıtlamalarıyla korunmakta, doğrudan sübvansiyon verilmesi ve üretim mallarının ihracatının sağlanması için teşvik tedbirleri uygulanmaktadır. Diğer taraftan yine bu dallarda teknik ve mali engellerin ortadan kaldırılarak AB’ye üye ülkelerin bütününe kapsayan geniş bir iç piyasanın oluşturulması ve böylece çeşitli sanayi dallarının ölçek ekonomilerinden faydalanması ve bu şekilde verimliliğin artırılması amaçlanmaktadır. Böylece, ölçek ekonomilerinden faydalanarak verimlilik ve etkilerini arttıran firmalar geleneksel sanayi dallarında ulusal piyasalarda rekabet gücü kazanmaya başlamışlardır. Yine Alkinoğlu (1997)’ya göre dış rekabet koşullarının topluluğu belirli alanlarda uzmanlaşmaya itmiş ve her üye ülke avantajları en iyi şekilde değerlendirmiştir. Ayrıca, ortak sanayi politikasının uygulanmasıyla ülkeler ileri teknoloji içeren ürünlerde uzmanlaşarak bu ürünlerde tamamen ihracatçı konuma gelmişler, iç ve dış ticarete ihracatlarının ithalatlarını karşılama oranlarını artırmışlardır.

Diğer taraftan, Avrupa Birliği antlaşması Ortak Dış Güvenlik Politikaları (ODGP) ile adalet ve iç işlerinde işbirliğini öngörmektedir (Tekin, 1997, s. 16). Bunun için üye ülkelerin işbirliği, ortak tavır ve eylemi öngörülmektedir (İKV, 1995, ss.126-128). ODGP üyelerin ekonomik gelişmelerine, yüksek bir pazarlık gücüne kavuşmalarına, yabancı yatırımlara

⁸ Bkz: IMF(1982), Financial Statistics Yearbook..

güvenli bir ortam sağlamaya ve ticareti kendi lehlerine çevirmeye olanak sağlamaktadır. Daha fazla yabancı yatırım daha fazla üretim demektir ve bu da daha fazla ticarete olanak sağlamaktadır. Böylece ülkelerin güvenliklerinin sağlanması sonucu birlik içi ticaretlerini arttırdığı ileri sürülebilir.

AB’de, ekonomik bütünleşme; iç pazar çerçevesinde malların, hizmetlerin, kişilerin ve sermayenin serbest dolaşımı ilkelerine dayandırılmıştır. Bu ilkelerin işleyebilmesi için, iç pazarın her türlü riskten arındırılması zorunludur. Altınok (1999) döviz kurlarındaki istikrarsızlığın üye ülke ekonomileri üzerindeki etkilerini en aza indirmek, gümrük birliğinin etkilerinde süreklilik sağlamak ve Avrupa’nın tek, büyük piyasası olmasını sağlamak için daha ileri bir bütünleşme modeli olan “Ekonomik ve Parasal Birlik” (EPB) oluşturma yönündeki girişimlerinin 1970 yılında başlamış olduğunu ifade etmektedir. Böylece *Euro’nun* sağlıklı bir şekilde fiyat kıyaslamasına ortam sağlayacağından, ticarete riski azaltacağından ve birçok bankacılık işlemini azaltacağından ticareti artıracığı öngörülmüştür.

2.3. Bilimsel Araştırma ve Teknolojik Gelişme Politikası

AB, endüstrisinin tek market avantajından yararlanabilmenin yolunun araştırma kaynaklarının temel anahtar sahalarda ve öncelikli teknolojilerde birleştirmekten geçtiğini bilmektedir. Şirketlerin rekabetçiliği ve iş gücü yaratma olanakları büyük çapta Bilimsel Araştırma ve Teknolojik Gelişme (RTD) aktivitelerine bağlıdır. Bu nedenle Teknoloji ve Yeni Araştırma Politikasının hedefi ulusal ve Birlik politikalarını koordine etmek, farklı seviyelerdeki işbirlikçiliğini organize etmek, araştırma grupları arasında iletişimi sağlamak, bireylerin mobilitesini artırmak ve Birliğin rekabetini güçlendirmek için fikirler vermektedir. Avrupa Birliği Antlaşmasınının 163. maddesi uyarınca, Birliğin uluslararası endüstriyel rekabetini artırmaya yönelik araştırma ve teknolojik gelişmeler desteklenip, motive edilmektedir. 1990’lı yıllarda dünyada görülen sürekli teknik ilerlemeler sonucu Birlik RTD’ye daha da önem vermeye başlamıştır⁹. Hiç kuskusuz, RTD ile birlikte ve RTD ile gelişen nitelikli iş gücüne dayalı birlik içi ticaret artırılıp, tek market içinde üretim ölçeğinin büyütülmesi sonucu ortalama maliyetlerdeki düşüşler de Birliğin uluslararası endüstriyel rekabetini artırabilmektedir. Bunun sonucu olarak da Japonya, Amerika ve Çin’den yapılan oransal ithalatta bir azalma olması, birlik üyelerinin kendi aralarında ticaretin daha da artması doğaldır.

3. Birliğe Üyelik Öncesi, Giriş ve Sonrası Birlik İçi Ticaretin Dağılımı

Birliğe genel itibariyle bakıldığında birlik içi ticaret üye ülkelerin dış ticaretinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu kısımda bunun dünyaya oranı ve birlik içi dağılımı incelenecektir.

3.1. Ülkelerin Birlik Öncesi ve Sonrası AB’ye Ticaretlerinin Dünya İle Ticaretine Oram

Özellikle ülkelerin Birliğe girmeden önceki dış ticareti ile şu anki dış ticaretlerine bakıldığında Birlik içi ticaretin mutlak olarak sürekli arttığı görülmüştür. Bu bize birlik içi ticaretin yoğunluğunun yüksek olduğunu gösterir.¹⁰. Yaklaşık olarak Birliğin toplam ticaret

⁹ <http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/i23000.htm>

¹⁰ Direction of Trade Statistics Yearbook, IMF, muhtelif sayılarında belirtilen istatistiklere göre Birliğin toplam ticaret hacmi 1970 yılında 192,524 milyon \$, 1980 yılında 1,463,764 milyon \$, 1990 yılında 2,780,700 milyon \$, 2000 yılında da 4,567,900 milyon \$ olarak gerçekleşmiştir. 1969-2000 döneminde AB üyeleri arasında en fazla ticaret yapan ülkeler sırasıyla 991605,4 milyon \$ ile Almanya, 603374,6 milyon \$ ile Fransa, 582095 milyon \$ ile İngiltere’dir. Bu durum bu ülkelerin

hacmi 1970-2000 döneminde dünyadaki ekonomik liberalizasyona ve globalleşmeye rağmen 28 kat artmıştır. Bu durum bu ülkelerin ticaretlerinde temel imalat ürünlerinin önemli yer tutmasından kaynaklanmaktadır.

AB’de birlik içi ticaretin oranca birliğe giriş öncesi beş yıl, giriş ve sonrası beş yıl boyunca AB’ye olan ticaretin dünyaya oranla nasıl geliştiği Tablo 1’de verilmektedir. Tablo 1’e bakıldığında ilk altı üyelerin kendi aralarında gümrük birliğine 1968 yılında gitmeleriyle birlikte Almanya’nın ihracatındaki oransal azalma hariç diğer üyelerin hepsinin AB olan ticaretinin dünyaya oranla hem ihracatta hem de ithalatta arttığı görülmüştür. Gümrük birliği oransal olarak AB lehine bir ticaret saptırıcı etkisi göstermiştir.

Tablo 1’den İtalya, Fransa, Belçika-Lüksemburg, Almanya ve Hollanda’nın uzun dönem dış ticaret eğilimlerine bakıldığında, gümrük birliği sonrası bu ülkelerin dünya’ya oranla AB ile ticaretlerinin daha da arttığı görülmektedir. Hollanda’nın AB’ye olan ihracatının dünyaya olan ihracatını, ithalatına kıyasla daha hızlı artırdığı görülür. Birlik içinde alanca küçük olan bir ülke için birliğin avantajları büyük olan bir ülkeye kıyasla daha çok olmaktadır. Benzer olarak, ekonomisi küçük ülkelerin içinde buldukları birlikten uzun dönem avantajları sağlıyor olmalıdırlar.

		Birlik Öncesi 5	Giriş yılı	Birlik Sonrası 5 Yıl	2000 Yılı
AVUSTURYA	X	62,2	65,9	62,4	61,4
	M	68,1	72,2	69,5	68,9
BEL-LÜK	X	58,2	64,4	69,6	75
	M	55,7	55,1	64,1	69,3
DANİMARKA	X	34,6	45,3	45,1	67,3
	M	23,6	45,8	47,3	68,4
FİNLANDİYA	X	52	56,2	54,8	55,3
	M	51	59,5	59,1	59,7
FRANSA	X	41,8	42,9	50,2	61,4
	M	42,2	47,4	51,9	64,6
ALMANYA	X	46,8	35,6	42,2	56,5
	M	34,9	44,7	47,8	51,8
YUNANİSTA N	X	49,3	64	55	43,6
	M	42,3	51	46,5	58,7
İRLANDA	X	12,2	76	76,7	59,9
	M	16,6	71,6	69,2	55,9
İTALYA	X	39,6	40,1	45,6	54,9
	M	33,8	36,2	44,2	56,3
HOLLANDA	X	55,2	57,3	65,9	78,8
	M	54,3	55,4	56,5	51
PORTEKİZ	X	61,1	68,3	72,5	79,5
	M	45,1	59,3	67,9	74,1
İSPANYA	X	49,8	60,3	57	69,1
	M	33	50,4	58,2	64,7
İSVEÇ	X	54,8	56,8	55	55
	M	55,1	65,8	64,3	64
İNGİLTERE	X	22,1	32,3	35,2	56,9
	M	21	33	37,1	49,7

Kaynak: Direction of Trade Statistics Yearbook, IMF; muhtelif sayılardan yararlanılarak hesaplanmıştır.
Not: X: İhracat, M: İthalat

Fransa'nın gümrük birliğine üyelik öncesi 1966-1967 döneminde toplam ticaretindeki birliğin payı ihracatta %41,8, ithalatta %42,2 iken, 1968 yılında ihracatta %42,9'a, ithalatta %47,4'e, üyelik sonrası 1969-1973 döneminde bu oranlar sırasıyla %50,2 ile %51,9'a ve 2000 yılında da %61,4 ile %64,6'ya yükselmiştir.

Birliğin *Almanya'nın* ihracatındaki payı gümrük birliğine girişte %46,8'den 2000 yılında %56,5'e, ithalattaki payı birlik öncesi %34,9'dan %51,8'e çıkmıştır. Benzer olarak Birliğin *İtalya'nın* ihracat ve ithalatındaki payları gümrük birliği öncesi %35'lerden 2000 yılı itibarıyla %55'lere yükselmiştir. Yine Hollanda, Belçika-Lüksemburg gibi küçük üye ülkelerin de dış ticaretlerinde gümrük birliği sonrası birliğin payı artmıştır. *Hollanda'nın* Birliğe girmeden önceki 1968-1972 döneminde toplam ticaretinde Birliğin payı ihracatta % 55,2, ithalatta %54,3, gümrüğe girdiği yıl (1968) sırasıyla % 57,3 ile % 55,4'e, gümrüğe üyelik sonrası beş yıl içerisinde % 65,9 ile % 56,5'e yükselmiştir. 2000 yılında da ihracat payı % 78,8, ithalat payı da % 51 değerlerine yükselmiştir. Uzun dönemde Birliğin üye bir ülke için ticaretteki önemi sağlıklı bir şekilde arttığı görülür.

3.2. Ülkelerin Birlik Öncesi, Giriş ve Sonrası AB İçi Ticaretlerinin Ülkelere Göre Dağılımı

Ayrıca AB’de birlik içi ticaretin hangi ülkeler arasında daha yoğun, hangi ülkeler arasında daha az olarak gerçekleştiğini oransal olarak görebilmek için, Tablo 2 - Tablo 5’ler oluşturulmuştur. Bu tablolarda ülkelerin diğer ülkelere olan ihracat ve ithalat oranları birlik öncesi, girişi ve sonrası tek tek ele alınmış, karşılaştırılmış, ülkelerin üyelik öncesi ve sonrası en önemli ticari ortakları belirlenerek üyelik sonrası birlik içi ticaret sapması oransal olarak belirlenmeye çalışılmıştır. Tablo 2, ülkelerin birliğe girmeden önce beş yıllık birlik ülkelerinin ticaretlerindeki oransal paylarını, Tablo 3, ülkelerin birliğe girdikleri yıl AB ülkelerinin ticaretlerindeki oransal paylarını, Tablo 4, ülkelerin birliğe girdikten sonraki beş yıllık AB ülkelerinin ticaretlerindeki oransal paylarını, Tablo 5, 2000 yılında ülkelerin ticaretlerinde AB ülkelerinin birbirleriyle oransal paylarını vermektedir. Birlik içinde gümrük vergisi tam olarak 1968 yılında kaldırıldığından birliğin kurucu üyelerinin birliğe giriş tarihleri yerine gümrük birliğine giriş tarihi olan 1968 yılı olarak alınmıştır. Tablolarda oluşturulan matrislerde, satırlardaki ülkelerin sütunlarda karşılık gelen ülkelere yapmış olduğu ihracat (X) ve bu ülkelere yapmış olduğu ithalatının (M) birlik içindeki payı verilmektedir. Tablolardaki diyagonal elementler ise ilgili ülkelerin birliğe olan ihracat (X) ve birlikten olan ithalatlarının (M) dünyaya olan ihracat ve ithalat içerisindeki paylarıdır.

Üyelerin birlik öncesi ve sonrası kendi aralarındaki ve AB’ye olan dış ticaretlerindeki oransal gelişmeleri Tablo 2-Tablo 5 serisini dikkate alarak değerlendirecek olursak, kurucu üyelerle sonraki üye ülkeler arasındaki ticaret oranları karşılaştırıldığında; kurucu üyeler arasında ticaretin nispeten yüksek oranlarda seyrettiği gözlenmektedir. İlk altı kurucu üyenin kendi aralarında köklü bir ticaret gerçekleştirdikleri ortaya çıkmaktadır. Birliğe yeni üyeler girmezden önce, daha önceki üyelerin bu üye olmamış ülkeye olan ticaretleri oransal olarak küçük olmakta iken, yeni ülkenin üyeliği ile de eski üyelerin bu yeni üyeye olan dış ticaret oranlarında zamanla bir artış olmaktadır. Bu gelişmeler üyelerin lehine ticareti oransal olarak saptırıcı bir durumu ifade eder. Diğer taraftan, yeni üye ülkenin eski ülkelerin dış ticaret paylarında zamanla bir artış gözlenirken, eski üyeler arasında dış ticaretlerinin oransal paylarında azalmalar olmaktadır. Bu durum da zamanla yeni üye lehine dış ticaretin belirli sınırlara kadar artarak oransal sapma gösterdiğine örnektir. Fakat, eski üyeler arasındaki yüksek ticaret oranları yeni üyelere kıyasla da nispi önemini kaybetmemektedir. Bu durum endüstri içi ticarete de bir göstergedir.

Ekonomisi büyük üye ülkeler ekonomisi küçük üye ülkelerle karşılaştırıldığında; ekonomisi büyük ülkelerin kendi aralarında daha fazla ticaret oranlarına sahiptirler. Örneğin, İngiltere’nin Almanya, Fransa ve Hollanda ile yüksek ihracat ve ithalat oranları bunu vurgulamaktadır.

Ülkelerin ticaret hacimlerindeki artışlar ihracat ve ithalat diye ayrıldığında ihracatlarındaki artışların daha fazla olduğu görülmüştür¹¹. En fazla artışı İspanya, Portekiz ve İrlanda gerçekleştirmiştir. Dış ticaret hacmi açısından ve aynı zamanda sanayileşmiş ülke olması açısından bakıldığında Yunanistan, Portekiz, ve İrlanda dünya ve birlik içi ticarete diğer üye ülkelere kıyasla daha küçük dış ticaret hacmine sahiptirler. Bu durum bu ülkelerin sanayileşmişlik seviyeleriyle paralellik göstermektedir. Dolayısıyla de bu ülkelerin Birlikle olan endüstri içi ticareti de hacim ve oranca diğerlerinden düşüktür.

¹¹ Direction of Trade Statistics Yearbook, IMF, muhtelif sayıları.

Avusturya'nın birliğe girmeden önceki 1991-1994 döneminde toplam ticaretinde birliğin payı ihracatta % 62,2, ithalatta % 68,1 iken, birliğe girdiği yıl (1995) sırasıyla bu oranlar % 65,9'a , % 72,2'ye, birliğe girdikten sonraki 1996-2000 döneminde % 62,4 ile % 69,5'e, 2000 yılında da ihracat % 61,4 gerilemiş, ithalat ise % 68,9'a yükselmiştir. İsveç, Danimarka, Fransa ve Yunanistan ve Portekiz'le olan oransal ihracat ve ithalatında azalma olmuştur. Buna karşın, Almanya, İngiltere, İspanya, ve İtalya'ya sadece ihracat artışı yaşamış, Finlandiya'dan, Hollanda'dan sadece oransal ithalatı artmıştır. Bununla birlikte, İrlanda ile olan hem ihracatı hem de ithalatının AB içindeki payı artmıştır. Böylelikle, Avusturya oransal ihracat ve ithalat dağılımı en çok değişen üye ülkedir. EFTA'dan ayrılış sonrası dış ticaretinde çok yüksek sapmalar olmasa da üyeler arasındaki ihracat ve ithalatı yeniden şekillenmiştir.

Avusturya'nın Birlik ile olan ticareti, dünya ile olan ticaretinden daha hızlı bir artış göstermiştir. Ülkenin ihracatı ithalatından daha hızlı gelişmiştir. Ülkenin en fazla ticarete bulunduğu ülkeler; Almanya, İtalya ve Fransa, en az ticarete bulunduğu ülkeler; Yunanistan, İrlanda, Portekiz'dir. Ülkenin ihracatında makine ve taşıma araçları % 40,6, ithalatında da %38'lik paylarla birinci sırada yer almaktadır¹². Yani ülke üyeler arasında sanayileşmiş olanlarla daha çok ticarete sahiptir. Bu da endüstri içi ticareti ve ölçek ekonomilerine dayalı ticareti işaret etmektedir. Ayrıca Avusturya zevk ve tercihlerde ilk üç büyük ticaret ortağına daha yakındır. Bu durum da Linder'in zevklerde benzerlik teorisi çerçevesinde dış ticareti işaret eder.

Belçika-Lüksemburg'un gümrüğe girmeden önceki 1963-1968 döneminde toplam ticaretinde birliğin payı ihracatta % 58,2, ithalatta %55,7, gümrüğe girdiği yıl (1968) % 64,4,1ile % 55,1'e, gümrüğe üyelik sonrası beş yıl içerisinde % 69,6 ile % 64,1'e ve 2000 yılında da % 75 ile % 69,3 değerlerine yükselmiştir.

Belçika-Lüksemburg'nın Birlik ile gerçekleşen ticaret hacmi ülkenin toplam ticaret hacminin % 74'ünü oluşturmaktadır¹³. Bu da birlik içi ticaretindeki artışın dünya ticaretini arttırdığını göstermektedir. Birlik ile ticaretinde ihracatın artış hızı dönemlik % 61, ithalatın da % 61'dir¹⁴. Yani ihracat ve ithalatındaki artış birbirini dengelemiştir. En fazla ticarete bulunduğu ülkeler; Almanya, Fransa ve Hollanda; en az ticarete bulunduğu ülkeler; Yunanistan, Finlandiya, İrlanda'dır. Ülkenin ihracatında makine ve taşıma araçları % 28,2 ve ithalatında da % 25,5'lik paylarla birinci sıradadır¹⁵.

Danimarka'nın AB'ye girmeden önceki 1968-1972 döneminde toplam ticaretinde birliğin payı ihracatta % 23,6, ithalatta % 34,1 iken, birliğe girdiği yıl (1973) sırasıyla bu oranlar % 45,3'e , % 45,8'e, birliğe girdikten sonraki 1974-1978 döneminde % 45,1 ile % 47,3'e, 2000 yılında da % 67,3 ile % 64,4'e yükselmiştir. Danimarka'nın İrlanda ile olan oransal dış ticaret oranları, 1973 yılında, beş yıl üyelik öncesi ve sonrası karşılaştırmalarında önemli bir artış göstermemiştir, fakat 2000 yılı itibariyle artmıştır. Uzun dönem dikkate alındığında bu iki ülke arasındaki ticari ilişkilerin zayıf kaldığı gözlenir. Danimarka ve İngiltere aynı yıl üye olmuş olmalarına rağmen, üyelikleri sonrası bu iki ülkenin dış ticaretlerinin nispi önemleri karşılıklı olarak azalma eğilimindedir. Danimarka'nın dış ticaretinde eskiden bir EFTA üyesi olan İsveç'in önemi de 2000 yılı itibariyle bakıldığında

¹² Bkz: Bank, Carlip, Overstreet, Linder, Humprey, Cohn (1982), Economic Handbook of The World, ve Europa Publications (1996,1998), The Europa World Yearbook, Volume I ve Volume II.

¹³ Direction of Trade Statistics Yearbook, IMF, muhtelif sayılarından gözlenmiş ve hesaplanmıştır.

¹⁴ Direction of Trade Statistics Yearbook, IMF, muhtelif sayılarından gözlenmiş ve hesaplanmıştır.

¹⁵ Bkz: Bank, Carlip, Overstreet, Linder, Humprey, Cohn (1982), a.g.e., ve Europa Publications (1996,1998), a.g.e.

azalmıştır, ve bu aynı zamanda uzun dönem eğilimi göstermektedir. Üyelik sonrası birliğin önceki üyelerine doğru oransal olarak bir ticaret sapması olmuştur. Örneğin, Danimarka'nın ihracatında Almanya'nın oranı %3,2'den %32,7'ye yükselmiştir. Almanya 2000 yılında Danimarka'nın dış ticaretinde İngiltere ve İsveç'in önceki yerini almış, en önemli ticaret ortağı olmuştur. Burada, her iki ülkenin kültürel bağları yanında sanayileşmişlik seviyeleri de önemlidir. Hem tercihlerde benzerlik, hem de ölçek ekonomileri bu ticaretin bu biçimde gelişmesine neden olmuştur. Fakat bu ülkenin Almanya'nın dış ticaretindeki önemi ihracatta %2,7, ithalatta ise %3,1 seviyesindedir.

Danimarka'nın AB ile ticaretindeki artışın daha fazla olduğu görülmektedir. Birlik ile ticareti ülkenin toplam ticaretinin % 70'ini oluşturmaktadır. Birlik ticaretinde ihracatın artışı dönemlik % 70, ithalatın %58 olarak gerçekleşmiştir¹⁶. Birlik içinde en fazla ticaret yaptığı ülkeler; Almanya, İsveç, İngiltere, en az ticaret yaptığı ülkeler; Yunanistan, Portekiz, İrlanda'dır. Ülkenin ihracatında makine ve taşıma araçları %26,6 ve ithalatında da ve %33,2'lik paylarla birinci sırada yer almaktadır¹⁷.

Finlandiya'nın AB'ye girmeden önceki 1990-1994 döneminde toplam ticaretinde birliğin payı ihracatta %52, ithalatta %51 iken birliğe girdiği yıl (1995) %56,2 ile %59,5'e yükselmiş, 1996-2000 döneminde %54,8 ile %59,1'e gerilemiştir. Fakat 2000 yılında Birliğe ihracatı tekrar %55,3'e Birlikten olan ithalatı da ile %59,7'ye yükselmiştir.

Finlandiya'nın AB ile gerçekleştirdiği ticaret hacmindeki dönemlik artışın % 66 olarak gerçekleşmesi birlik içi ticaretin dünyaya olan toplam ticaret hacmindeki artıştan daha fazla olduğunu göstermektedir. Birlik ticareti ülkenin toplam ticaretinin % 57'sini oluşturmuş, AB ile ticaretinde ihracatın artışı dönemlik % 69, ithalatın artışı % 62'dir¹⁸. Ülkenin Birliğe olan ihracatının ithalata oranla daha fazla arttığını söyleyebiliriz. En fazla ticaret yaptığı ülkeler; Almanya, İsveç, İngiltere, en az ticaret yaptığı ülkeler; Yunanistan, İrlanda, Portekiz'dir. Ülkenin ihracatında makine ve taşıma araçları %38,7 ve ithalatında da %38,8'lik paylarla birinci sırada yer almaktadır¹⁹.

Fransa'nın gümrük birliğine girmeden önceki 1963-1968 döneminde toplam ticaretinde Birliğin payı ihracatta % 41,8, ithalatta %42,2, gümrüğe girdiği yıl (1968) % sırasıyla % 42,9, % 47,4'e, gümrüğe üyelik sonrası beş yıl içerisinde % 50,2 ile % 51,9'a ve 2000 yılında da % 61,4 ile % 64,6 oranlarına yükselmiştir.

Fransa'nın toplam ticaret hacmindeki dönemlik büyüme %61'dir. Birlik ile ticaretinin dönemlik büyümesi % 65'tir. Fransa'nın Birlik'le olan ticareti ülkenin toplam ticaretinin % 62'sini oluşturmaktadır²⁰. Birlik ticaretinde ihracatın artışı dönemlik % 67, ithalatın ise % 62'dir. Birlik ticaretinde ihracat, ithalata oranla daha fazla artmıştır. En fazla ticarete bulunduğu ülkeler; Almanya, İtalya, İngiltere'dir. En az ticarete bulunduğu ülkeler ise Yunanistan, Danimarka ve İrlanda'dır. Ülkenin ihracatında makine ve taşıma araçları %39,7 ve ithalatında da %35,4'lük paylarla birinci sırada yer almaktadır²¹.

¹⁶ Direction of Trade Statistics Yearbook, IMF, muhtelif sayılarından gözlenmiş ve hesaplanmıştır.

¹⁷ Bkz: Bank, Carlip, Overstreet, Linder, Humprey, Cohn (1982), a.g.e., ve Europa Publications (1996,1998), a.g.e.

¹⁸ Direction of Trade Statistics Yearbook, IMF, muhtelif sayılarından gözlenmiş ve hesaplanmıştır.

¹⁹ Bkz:Bank, Carlip, Overstreet, Linder, Humprey, Cohn (1982), a.g.e., ve Europa Publications (1996,1998), a.g.e.

²⁰ Direction of Trade Statistics Yearbook, IMF, muhtelif sayılarından gözlenmiş ve hesaplanmıştır.

²¹ Bkz: Bank, Carlip, Overstreet, Linder, Humprey, Cohn (1982), a.g.e., ve Europa Publications (1996,1998), a.g.e.

Almanya'nın gümrük birliğine girmeden önceki 1963-1968 döneminde toplam ticaretinde birliğin payı ihracatta % 46,8, ithalatta %34,9, gümrüğe girdiği yıl (1968) % 35,6 ile % 44,7'e, gümrüğe üyelik sonrası beş yıl içerisinde % 42,2 ile % 47,8'e ve 2000 yılında da % 56,5 ile % 51,8 değerlerine yükselmiştir.

Almanya'nın toplam ticaret hacmindeki dönemlik büyüme % 60'dır. Birlik ile gerçekleştirdiği ticaret hacmi artışı % 64'tür. Birlik ticareti ülkenin toplam ticaretinin % 55'ini oluşturmaktadır. Birlik ticaretinde ihracat artışı dönemlik % 65, ithalat artışı % 63'tür²². İhracat ve ithalat artışları birbirine paralellik göstermektedir. Birlik içinde en fazla ticarete bulunduğu ülkeler; Fransa, İngiltere, İtalya, en az ticarete bulunduğu ülkeler; Yunanistan, İrlanda ve Finlandiya'dır. Ülkenin ihracatında makine ve taşıma araçları %49,6, ithalatında da %34,4'lük paylarla birinci sırada yer almaktadır²³.

İngiltere'nin birliğe girmeden önceki 1968-1972 döneminde toplam ticaretinde birliğin payı ihracatta % 22,1, ithalatta %21, birliğe girdiği yıl (1973) % 32,3 ile % 33'e, üyelik sonrası beş yıl içerisinde % 35,2 ile % 37,1'e ve 2000 yılında da % 56,9 ile % 49,7 değerlerine yükselmiştir. Birliğe üyelik öncesi en büyük ticaret ortakları Almanya, Fransa ve Hollanda, sonra da küçük bir ülke olan İrlanda iken, üyelik sonrası da bu durum devam etmiştir. Fakat İrlanda ile olan oransal ihracat ve ithalatta bir azalma görülmüştür. Üyelik sonrası İngiltere'nin Portekiz ve İspanya ile olan dış ticaret oranlarında bir azalma olmuş, fakat bu iki ülkenin üye olmasından sonra İspanya ile olan ticaret oranı artarken Portekiz ile olan ticaret oranı azalmaya devam etmiştir. Yani üyelik sonrası İngiltere ile İspanya arasındaki ticaret artmış, buna karşılık İrlanda ve Portekiz ile olan ticaret oranları azalmıştır. Bunlara rağmen, bu üç ülkenin dış ticaretindeki İngiltere'nin önemi nispi olarak azalmıştır.

İngiltere'nin toplam dış ticaret hacmindeki dönemlik artış %57'dir. Birlik ile gerçekleştirdiği ticaret hacmindeki dönemlik artış %74'tür. Birlik ile ticareti ülkenin toplam ticaretinin %52'sini oluşturmaktadır. Birlik ile ticaretinde ihracatın artışı dönemlik % 74, ithalatın %74'tür²⁴. En fazla ticarete bulunduğu ülkeler; Almanya, Fransa, Hollanda, İrlanda, en az ticarete bulunduğu ülkeler; Yunanistan, Avusturya ve Finlandiya'dır. Ülkenin ihracatında makine ve taşıma araçları %41,6 ithalatında da %40,7'lik paylarla birinci sıradadır²⁵.

Yunanistan'nın birliğe girmeden önceki 1977-1981 döneminde toplam ticaretinde birliğin payı ihracatta %49,3, ithalatta %42,3 iken birliğe girdiği yıl (1982) sırasıyla %64 ile %51'ya yükselmiştir. 1973-1987 döneminde ihracatta %55'e yükselmiş, ithalatta ise yine birlik öncesine göre %46,5'e, 2000 yılında ihracatta %43,9'a gerileme, ithalatta %58,7'ye yükselmiştir..

Yunanistan'nın toplam dış ticaret hacmindeki dönemlik artış % 59'dur. Birlik ile gerçekleştirdiği ticaret hacmindeki dönemlik artış % 64 olarak gerçekleşmiştir. Birlik ticareti ülkenin toplam ticaretinin % 61'ini oluşturmaktadır. Birlik ticaretinin yüksek yer tutması toplam ticaretin artmasına sebep olmaktadır. Birlik ticaretinde ihracatın artışı dönemlik % 62, ithalatın % 65'tir²⁶. Birlik ile ticaretinde ithalat ihracatına oranla daha hızlı artış göstermiştir. En fazla ticarete bulunduğu ülkeler; Almanya, İtalya, İngiltere, en az ticarete bulunduğu

²² Direction of Trade Statistics Yearbook, IMF, muhtelif sayılarından gözlenmiş ve hesaplanmıştır.

²³ Bkz: Bank, Carlip, Overstreet, Linder, Humprey, Cohn (1982), a.g.e., ve Europa Publications (1996,1998), a.g.e.

²⁴ Direction of Trade Statistics Yearbook, IMF, muhtelif sayılarından gözlenmiş ve hesaplanmıştır.

²⁵ Bkz: Bank, Carlip, Overstreet, Linder, Humprey, Cohn (1982), a.g.e., ve Europa Publications (1996,1998), a.g.e.

²⁶ Direction of Trade Statistics Yearbook, IMF, muhtelif sayılarından gözlenmiş ve hesaplanmıştır.

ülkeler; Portekiz, İrlanda, ve Danimarka'dır. Ülkenin ihracatında temel imalata ait ürünler %25,1'lik payla, ithalatında ise makine ve taşıma araçları %28,5'lik payla birinci sırada yer almaktadır²⁷.

İrlanda'nın birliğe girmeden önceki 1968-1972 döneminde toplam ticaretinde birliğin payı ihracatta %12,2, ithalatta %16,6 iken birliğe girdiği yıl (1973) sırasıyla %76 ile %71,6'ya yükselmiştir, 1974-1978 döneminde ihracatta %76,3'e yükselmiş, ithalatta ise %69,2'ye gerilemiş, 2000 yılında ihracatta %59,9'a, ithalatta %55,9'a gerilemiştir. Ancak 2000 yılında birliğe girmeden önceki yıllar ile kıyaslanamayacak derecede artış olduğu görülmektedir. Üyelik sonrası İngiltere'ye olan ihracatı toplam AB'ye olan ihracat payı içinde %84,1'den 2000 yılı itibariyle %33,2'ye, İngiltere'den olan ithalatı da %74,7'den %59,8'e gerilemiştir. Buna karşın, Almanya ve Fransa ve Hollanda'ya olan ihracatının ve bu ülkelerden olan ithalatının nispi önemi üyelik sonrası artmıştır.

İrlanda'nın dış ticaret hacmi sürekli yüksek bir artış göstermektedir. Ülkenin toplam dış ticaret hacmindeki dönemlik artış %87'dir. Bu artışta ihracatın payı % 100, ithalatın payı % 75 'dir. Yani ihracattaki büyüme çok daha fazla olmuştur. Birlik ile gerçekleştirdiği ticaret hacmi artışı % 82 olarak gerçekleşmiştir. Birlik ticareti ülkenin toplam ticaretinin % 61'ini oluşturmaktadır. Birlik ticaretinde ihracatın artışı dönemlik %95, ithalatın % 69'dur²⁸. Birlik ticaretinde ihracat ithalata oranla çok daha hızlı artmıştır. Bu durum ülkenin toplam ticaretinde de etkisini göstermektedir. En fazla ticarete bulunduğu ülkeler; İngiltere, Almanya, Fransa, en az ticarete bulunduğu ülkeler; Yunanistan, Portekiz ve Avusturya'dır. Ülkenin ihracatında makine ve taşıma araçları %34,7 ve ithalatında da %42'lik paylarla birinci sırada yer almaktadır²⁹. Tarihi bağlar ve düşük taşıma maliyetleri İrlanda ile İngiltere arasındaki ticareti İrlanda açısından güçlendirmiştir. Hem İngiltere hem de İrlanda'nın sanayi ürün ihracatlarında yüksek paylara sahip olması bu iki ülke arasında da endüstri içi, zevk ve tercihlerde benzerlik sonucu ticaretin varlığını işaret eder.

İtalya'nın diğer kurucu altı üyeye benzer olarak AB ile ticareti dünyaya oranla istikrarlı bir artış göstermiştir.

İtalya'nın dış ticaret hacmindeki dönemlik artış % 61'dir. Birlik ile gerçekleştirdiği ticaret hacmindeki artış ise % 67 olarak gerçekleşmiştir. Birlik ticareti ülkenin toplam ticaretinin % 58'ini oluşturmaktadır. Birlik ticaretinde ihracatın artışı dönemlik % 68, ithalatın ise % 66' dir³⁰. En fazla ticarete bulunduğu ülkeler; Almanya, Fransa, İngiltere, en az ticarete bulunduğu ülkeler; Finlandiya, İrlanda, Danimarka ve Portekiz'dir. Ülkenin ihracatında makine ve taşıma araçları %37,5 ve ithalatında da %29,3'lük paylarla birinci sırada yer almaktadır³¹.

Hollanda'nın birliğe girmeden önceki 1963-1968 döneminde toplam ticaretinde birliğin payı ihracatta % 55,2, ithalatta %54,3, gümrüğe girdiği yıl (1968) sırasıyla % 57,3,1 ile % 55,4'e, gümrüğe üyelik sonrası beş yıl içerisinde % 65,9 ile % 56,5'e ve 2000 yılında da % 78,8 ile % 51 değerlerine yükselmiştir.

²⁷ Bkz: Bank, Carlip, Overstreet, Linder, Humprey, Cohn (1982), a.g.e., ve Europa Publications (1996,1998), a.g.e.

²⁸ Direction of Trade Statistics Yearbook, IMF, muhtelif sayılarından gözlenmiş ve hesaplanmıştır.

²⁹ Bkz: Bank, Carlip, Overstreet, Linder, Humprey, Cohn (1982), a.g.e., ve Europa Publications (1996,1998), a.g.e.

³⁰ Direction of Trade Statistics Yearbook, IMF, muhtelif sayılarından gözlenmiş ve hesaplanmıştır.

³¹ Bkz: Bank, Carlip, Overstreet, Linder, Humprey, Cohn (1982), a.g.e., ve Europa Publications (1996,1998), a.g.e.

Hollanda'nın dış ticaret hacmindeki dönemlik artış % 59'dur. Birlik ile gerçekleştirdiği ticaret hacmi ise % 59 artmıştır. Birlik ticareti ülkenin toplam ticaretinin % 67'sini oluşturduğundan ülkenin ticaretinde önemli bir yere sahiptir. Birlik ticaretinde ihracatın artışı dönemlik % 64, ithalatın % 54'tür³². İhracat ithalata oranla daha hızlı artmaktadır. En fazla ticarete bulunduğu ülkeler; Almanya, Belçika-Lüksemburg, İngiltere, en az ticarete bulunduğu ülkeler; Yunanistan, Portekiz ve İrlanda'dır. Ülkenin ihracatında makine ve taşıma araçları %23,8, ithalatında da %31,6'lık paylarla birinci sırada yer almaktadır³³.

Portekiz'in birliğe girmeden önceki 1981-1985 döneminde toplam ticaretinde birliğin payı ihracatta % 61,1, ithalatta % 45,1 iken, birliğe girdiği yıl (1986) sırasıyla % 68,3 ile % 59,3 'e, üyelik sonrası beş yılda birliğin payı %72,5 ile % 67,9'a ve 2000 yılında da %79,5 ile % 74,1 yükselmiştir. Portekiz ve İspanya üyelikleri sonrası birbirlerine olan dış ticaret oranlarında artışlar olmuştur. İlginçtir ki Portekiz'in ihracat ve ithalatında İtalya'nın nispi önemi sadece Portekiz'in üyelik yılında 1986 yılında bir artış göstermiş sonrası ise azalmış, İspanya lehine dönmüştür.

Portekiz'in dış ticaret hacmindeki dönemlik artış % 73'tür. Birlik ile gerçekleştirdiği ticaret hacmi ise %89 artmıştır. Birlik ile gerçekleşen ticaretin, toplam ticarete oranla çok daha fazla arttığı görülmektedir. Birlik ile yapılan ticaret ülkenin toplam ticaretinin % 46'sını teşkil etmektedir. Birlik ticaretinde ihracatın artışı dönemlik % 94, ithalatın % 85'tir³⁴. Yani ülkenin birlikle ticaretinde ihracatı ithalatına oranla daha hızlı artmıştır. En fazla ticarete bulunduğu ülkeler; İspanya, Almanya, İngiltere, en az ticarete bulunduğu ülkeler; Yunanistan, İrlanda ve Finlandiya'dır. Ülkenin ihracatında temel imalat ürünleri %23,9 ve ithalatında makine ve taşıma araçları %34,3'lük paylarla birinci sırada yer almaktadır³⁵. Portekiz, Yunanistan'a benzer olarak daha yoğun sanayi ürünü ithal ederken, diğer üyelere de yine Yunanistan gibi daha çok temel imalat ürünleri ihraç etmektedir.

İspanya'nın birliğe girmeden önceki 1981-1985 döneminde toplam ticaretinde birliğin payı ihracatta %49,8 ithalatta %33 iken, birliğe girdiği yıl (1986) sırasıyla %60,3 ile %50,4'e yükselmiş üyelik sonrası beş yılda ihracatta %57'ye gerilemiş, ithalatta %58,2'ye yükselmiş, fakat 2000 yılında da %69,1 ile %64,7'ye yükselmiştir. Ayrıca İspanya'nın Portekiz'le olan ihracat ve ithalatında, Tablo 2 ila Tablo 5 serisinden de görüleceği gibi bu iki ülkenin birlik üyelikleri sonrası, üyelik öncesine kıyasla oransal bir artış gözlenmektedir. Yani ticaretin yönünde diğer üye ülkelere nazaran kendi lehlerine bir sapma yaşamışlardır. İspanya'nın üyeliği sonrası Fransa ile olan oransal ihracatı ve ithalatı azalış gösterirken, Portekiz ile olan ihracat ve ithalat oranları artmıştır. İngiltere'nin payı İspanya'nın ihracat ve ithalatında İspanya'nın üyeliği sonrası azalmıştır. Diğer taraftan İspanya ile İtalya arasında dış ticaret oranlarında İspanya'nın üyeliği sonrası artmıştır. Benzer olarak İtalya'nın dış ticaretinde İspanya'nın payı da artmıştır ve 2000 yılı itibariyle ihracatta %11,5 ve ithalatta ise % 7,3 olmuştur. Bu oranlar İtalya ile Birlik arasında gümrük birliği sağlandığı 1968'de ihracatta %3,8, ithalatta ise % 1,1' dir. AB içinde bu iki ülkenin üyelikleri sonrası kendi

³² Direction of Trade Statistics Yearbook, IMF, muhtelif sayılarından gözlenmiş ve hesaplanmıştır.

³³ Bkz: Bank, Carlip, Overstreet, Linder, Humprey, Cohn (1982), a.g.e., ve Europa Publications (1996,1998), a.g.e.

³⁴ Direction of Trade Statistics Yearbook, IMF, muhtelif sayılarından gözlenmiş ve hesaplanmıştır.

³⁵ Bkz: Bank, Carlip, Overstreet, Linder, Humprey, Cohn (1982), a.g.e., ve Europa Publications (1996,1998), a.g.e.

lehlerine bir ticaret sapması vardır. Benzer durum Portekiz ile İspanya arasında da gözlenmiştir.

İspanya'nın dış ticaret hacmindeki dönemlik büyüme % 81'dir. Yani İspanya'nın dış ticaret hacmi yüksek bir artış göstermiştir. Birlik ile gerçekleştirdiği ticaret hacminde ise dönemlik artış % 96'dır. Birlik ile ticareti ülkenin toplam ticaretinin % 68'ini oluşturmaktadır. Bu sayede birlik ticaretindeki yüksek artış, toplam ticaret hacminde de yüksek artışa neden olmaktadır. Birlik ticaretinde ihracatın artışı dönemlik % 107, ithalatta % 89'dur³⁶. Yani birlik ticaretinde ihracat ithalata oranla daha hızlı artmıştır. En fazla ticarete bulunduğu ülkeler; Fransa, Almanya, İtalya, en az ticarete bulunduğu ülkeler; Yunanistan, Finlandiya ve Danimarka'dır. Ülkenin ihracatında makine ve taşıma araçları %41,5, ithalatında da %36'lık paylarla birinci sırada yer almaktadır³⁷.

İsveç'in birliğe olan ihracatında üyelik sonrası %0,2' lik bir artış vardır. Fakat birlikten olan ithalatının toplam dünya ithalatı içerisindeki payı %9,8 oranında bir artış göstermiştir. Birliğe girmezden beş yıl öncesi İsveç'in birlikten olan ithalat oranı %55,1 iken üyelik (1995) sonrası %64,3' e yükselmiştir. İsveç'in birliğe üyeliği ile Danimarka, Finlandiya, Almanya ve İngiltere ile dış ticaret paylarında azalma olmuştur. Hollanda'nın nispi payı İsveç'in ihracat ve ithalatında artmıştır. İspanya'nın İsveç'in ihracatındaki öneminde bir artış olmuştur. Yunanistan ile dış ticareti birliğe kıyasla nispi olarak artmıştır. Fakat, trend açısından bakıldığında oransal olarak İsveç kesin olarak kalıcı artışlar göstermemektedir. Bu nedenle diğer birlik üyeleri ile ticaretindeki üyelik sonrası sapsmaları teorik ve kültürel benzerliklere dayandırmak kesinlik göstermeyecektir. Fakat deniz komşusu olan Almanya ve Danimarka ile oransal olarak ticari ilişkileri İngiltere hariç diğer üyelerle olan ticaretine kıyasla yüksektir.

İsveç'in toplam dış ticaret hacmindeki dönemlik artış % 51'dir. Birlik ile gerçekleştirdiği ticaret hacmindeki dönemlik büyüme % 54 olarak gerçekleşmiştir. Birlik ile ticareti ülkenin toplam ticaretinin %59'unu oluşturmaktadır. Birlik ticaretinde ihracatın artışı dönemlik % 56, ithalatın % 51'dir³⁸. En fazla ticarete bulunduğu ülkeler; Almanya, İngiltere, Hollanda, en az ticarete bulunduğu ülkeler; Yunanistan, Portekiz ve İrlanda'dır. Ülkenin ihracatında makine taşıma araçları %45,1 ve ithalatında da %37,9'luk paylarla birinci sırada yer almaktadır³⁹. İleri bir endüstri ülkesi olan bu ülkenin diğer ülkelerle endüstri içi ticaretinin yoğun olduğu bu oranlardan anlaşılabilir.

3.3. Genel Değerlendirme

Genel olarak kısaca değerlendirilirse, ülkelerin birliğe üyelikleriyle birlik içi ticarete bir canlanma göze çarpmaktadır. Ülkelerin ticaretlerinde birliğin payı artış göstermektedir. Tablo 2- Tablo 5'de diyagonal elementlerden görüldüğü gibi, üye ülkelerin birliğe girmeden öncesi ile birliğe girdikten sonraki zaman zarfında, ülkelerin dış ticaretleri karşılaştırıldığında, AB'nin payı sürekli artış göstermiştir. Birlik içinde ticaret dünyaya kıyasla devamlı artış eğilimindedir. Bu durum birlik lehine bir ticaret sapmasıdır. Yani birlik içi ticarete yönlendirilmiştir. En fazla artışı İrlanda ve İngiltere göstermiştir. Hiç şüphesiz üye ülkelerin dış ticaretinin bu biçimde yön almasında gümrük birliği ve ortak politikalarının etkisi vardır.

³⁶ Direction of Trade Statistics Yearbook, IMF, muhtelif sayılarından gözlenmiş ve hesaplanmıştır.

³⁷ Bkz: Bank, Carlip, Overstreet, Linder, Humprey, Cohn (1982), a.g.e., ve Europa Publications (1996,1998), a.g.e.

³⁸ Direction of Trade Statistics Yearbook, IMF, muhtelif sayılarından gözlenmiş ve hesaplanmıştır.

³⁹ Bkz: Bank, Carlip, Overstreet, Linder, Humprey, Cohn (1982), a.g.e., ve Europa Publications (1996,1998), a.g.e.

Birlik içi ticaretin tamamen liberalleştirilmesiyle de üye ülkeler arasında uluslararası ticaretin işlerliği hızlanmakta, dış ticaret teorileri birlik içi dış ticarete ve dış ticareti yönlendirmede daha etkin olarak devreye girmektedir.

Birlik içinde ticaret daha çok sanayileşmiş ülkelerle yapılmaktadır. Birlik üyesi ülkelerin ticaretlerinde Almanya en büyük ticaret oranına sahiptir. Bu durum Almanya'nın birlik içinde birlik ticaretinin ve sanayiinin motor rolünü üstlendiğinin bir işaretidir. Yunanistan ise oranca çok düşük değere sahiptir. Birlik üyesi ülkelerin hemen hepsinin ticaretlerinde Almanya birinci sırada yer almaktadır. Almanya'nın ardından dış ticarete oranca Fransa, İtalya, Hollanda gelmektedir. Bu durum sanayisi ileri üye ülkelerin diğer ülkelerin ticaretlerinde önemli yer tuttuğunu gösterir.

Üyeler arasında genel olarak endüstri içi ticaret ağırlık kazanmaktadır. Bu durum birlik üyesi ülkelere ölçek ekonomilerinin geliştiğinin bir işaretidir. Taşıma maliyetlerinin düşüklüğü dolayısıyla komşu ülkelerin komşu olmayanlara kıyasla aralarında oransal olarak ticareti daha çok artırdıkları görülmektedir. Diğer yandan kültürel bağların da ticareti arttırdığı gözlenmektedir.

Ve AB içi ticarete yoğunluk endüstri içi ticarete görülmektedir. Yani monopolcü rekabet teorisi ve ölçek ekonomilerine dayalı üretim birlik içi ticaretin sebebini çok net bir şekilde ifade etmektedir. Aynı zamanda üyeler arası ticaretin yoğunluğuna ölçek ekonomileri, tercihlerde benzerlik teorileri ve bölgesel bütünleşmenin gerekçesi olan coğrafi yakınlık teorilerinin AB içi ticareti açıklama gücüne işaret etmektedir. Üye ülkelerin hemen hepsinin ticaretlerinde en büyük paya Almanya sahip iken, İspanya ve Portekiz'in daha güneyde kalması sebebiyle aralarındaki ticaret Almanya'yla yapıldığından fazladır. Portekiz'in ihracatında birlik içerisinde İspanya'nın payı 2000 yılında % 24, ithalatında % 34,2'dir. Buna neden olarak komşu ülke olmaları dolayısıyla taşıma maliyetlerinin düşük olması ve kültürel benzerliklerin olmasıdır. Benzer olarak İngiltere ile İrlanda, Almanya ile Fransa komşular arası ticarete örnek olarak verilebilir⁴⁰. Danimarka ve Hollanda için ise Almanya'nın bu ülkelerin dış ticaretlerindeki önemi kültürel benzerliğe ve komşuluğa dayalı bir ticareti, ve yoğun sanayi içi ticarete dayandırılabilir.

Endüstri içi ticarete şu şekilde açıklanabilir: Avusturya'nın en önemli ortakları 2000 yılında ihracatta sırasıyla Almanya % 54,3, İtalya % 14,4, Fransa % 7,3 ile, ithalatta yine sırasıyla Almanya % 63,6, İtalya % 9,9, Hollanda % 6,2 ile gelmektedir. Ülkenin mal gruplarına göre dış ticaretine bakılırsa ihracatın % 41'ini makine ve taşıma ekipmanları (elektrikli makineler, iletişim araçları, güç elde edilen makineler), % 27,2'sini temel imalat (iplik, kumaş, demir gibi) ürünler oluşturmakta, ithalatında % 38'ini makine ve taşıma ekipmanları ve % 18'ini temel imalat oluşturduğu görülmektedir⁴¹. Ortaklar arasında bu mal gruplarını ihraç edildiği görülmektedir. Yani aynı mal grupları arasında endüstri içi ticaret yapılmaktadır.

Daha az gelişmiş ülkelere Yunanistan'ın dış ticaretine bakıldığında, dış ticaret ortakları 2000 yılında ihracatta Almanya % 28,3, İtalya % 21,1, İngiltere % 14,6, ithalatta İtalya % 22,9, Almanya % 22,8 ve Fransa % 21'dir. Mal gruplarına göre bakıldığında Yunanistan'ın ihracatının % 21,5'ini temel imalat (iplik, alüminyum, demir - çelik) % 20,8'ini diğer imalat ürünleri (giyim, aksesuar, ayakkabı) oluşturmaktadır. İthalatın ise % 28,5'ini makine ve taşıma ekipmanları, % 18,6'sını temel imalat oluşturmaktadır⁴². Burada ise ölçek

⁴⁰ Benzer bir gelişme Türkiye ile Yunanistan arasında görülebilir.

⁴¹ Bkz: Bank, Carlip, Overstreet, Linder, Humprey, Cohn (1982), a.g.e., ve Europa Publications (1996,1998), a.g.e.

⁴² Bkz: Bank, Carlip, Overstreet, Linder, Humprey, Cohn (1982), a.g.e., ve Europa Publications (1996,1998), a.g.e.

ekonomisine dayalı bir ticaret kendisini göstermektedir. Zira ortakları, temel imalat mallarını ihraç etmelerine rağmen Yunanistan geleneksel malların üretiminde daha yoğunlaşmış olarak bu mal grubunu diğer AB ülkelerine ihraç etmektedir.

Daha sanayileşmiş ülke olan Almanya'yı incelediğimizde, Almanya'nın en önemli dış ticaret ortakları 2000 yılında ihracatta sırasıyla Fransa % 20,3, İngiltere % 14,8, İtalya % 13,4 ile gelmektedir. İthalatta ise sırasıyla Fransa % 18,5, Hollanda % 17 ve İngiltere % 13,5 paylarına sahiptir. Görüldüğü gibi Almanya'nın dış ticaret yaptığı ülkeler yoğun sanayileşmiş ülkelerdir. Endüstri içi ticaret bu ülkeler arasında yoğun biçimde görülmektedir. Çünkü Almanya'nın ihracatında makine ve taşıma elemanları % 49,6 gibi yüksek bir orana sahipken, ithalatında da %34,4 gibi yüksek oranlara sahiptir. Ayrıca bu ülkelerin gelişmişlik düzeyleri aynı olduklarından halklarının tercihlerinde de benzerlik görülmekte olup bu durumda yoğun biçimde ticaretin yapılmasına neden olmaktadır.

Ülkelerin birliğe veya gümrüğe üyelikleriyle birlikte daha önce ekonomik anlamda bağımlı oldukları ülkelerle ticari ilişkilerini azalttıkları, dış ticaretlerinin ağırlıklarını birliğe doğru kaydardıkları da görülmektedir. Örneğin, İrlanda birliğe girmeden önce İngiltere tarafından sömürülmekteydi. İrlanda'nın dış ticaretinde İngiltere'nin payı ihracatta % 84,1, ithalatta % 74,7 seviyelerindeyken bu oran 2000 yılına gelindiğinde % 33,2 ve % 59,8 seviyelerine gerilemiştir. İrlanda birliğe katılmadan önce, İrlanda'nın ticaretinde AB'nin payı ihracatta % 12,2, ithalatta % 16,6 iken, 2000 yılında % 59,9 ve % 55,9'a yükselmiştir. Bunda en büyük etken birlik içerisinde oluşturulan serbest ticaret ve oluşturulan güven ortamıdır.

Birlik ülkelerinde giderek ihraç ve ithal mallarının değiştiği de gözlenmektedir. İhraç malları çoğunlukla makine ve taşıma araçlarına kayarken ithal malları da aynı şekilde makine ve taşıma elemanlarına, ayrıca tarım ürünleri ve ham mamullere kaymaktadır. Örneğin, Avusturya'nın 1980 yılındaki ihracat yapısına baktığımızda makine ve taşıma elemanları ihracatın %28'ni ithalatında %30'unu teşkil ederken⁴³, 1990'lı yıllarda ihracatın %40,6'sını ithalatında %38'ni teşkil etmektedir⁴⁴. 1980'li yıllarda Hollanda'nın ihracatındaki makine ve taşıma araçlarının payı %16, ithalatındaki payı %24 iken, 1990'lı yıllarda ihracattaki payı %23,8'e ithalattaki payı %31,6'ya yükselmiştir. Diğer ülkelerde de benzer durumu gözlemek mümkündür.

Ülkelerin ticaret ortaklıklarında değişiklikler olabilmektedir. İspanya'nın ithalat ortakları 1980 yılında %11 ile ABD, %9 ile Suudi Arabistan iken, 2000 yılında %17 ile Fransa, %15 ile Almanya olarak değişmiştir. Finlandiya'nın 1980 yılında ihracat ortağı %18 ve ithalat ortağı da %21 ile Sovyetler Birliği iken 2000 yılında ihracatta %12 ve ithalatta %15 ile Almanya olmuştur⁴⁵. Görüldüğü gibi ticaret birlik dışından birlik içine doğru kaymıştır. Ülkelerin ticaretlerinin birlik içine kaymaları ile birlikte ticaret hacimlerinin de arttığı görülmektedir. Ayrıca şu anki üyeler arasında da üyelik öncesi ve üyelik sonrası Birlik içi ticaret oranlarına bakıldığında üyelik sonrası AB içi ticaret sapsması gözlenmiştir. Örneğin, Tablo 2-Tablo dizininde Portekiz'in dış ticaretinde İtalya'nın önemi İspanya'ya nispeten azalış eğilimindedir. İrlanda'nın dış ticaretinde de İngiltere'nin önemi azalış Almanya ve Fransa'nın önemi artış eğilimindedir. Finlandiya'nın Almanya, İsveç ve İngiltere'ye olan ihracatının ve bu ülkelerden ithalatının AB içindeki payı Finlandiya'nın üyeliği sonrasında azalarak diğer AB ülkelerine kaydığı gözlemlendi.

⁴³ Bkz: Bank, Carlip, Overstreet, Linder, Humprey, Cohn (1982), a.g.e.

⁴⁴ Bkz: Europa Publications (1996,1998), a.g.e.

⁴⁵ Bkz: Bank, Carlip, Overstreet, Linder, Humprey, Cohn (1982), a.g.e., ve Europa Publications (1996,1998), a.g.e.

Kısacası üye ülkeler arasında komşuluk sonucu taşıma maliyetlerinin düşüklüğü ve kültürel benzerlikleri yanında, ölçek ekonomisine dayalı endüstri içi ve tercihlerde benzerliklere dayalı ticaret yoğunluğuna işaret edilmektedir.

4. Sonuç

AB'nin bütünleşme sürecine bakıldığında, birliğe üye ülkelerin coğrafi yakınlıkları, politik ve ekonomik gelişme düzeyleri, ekonomik sistemleri, kültür ve din bağlarının benzerliği dikkati çekmekte, iktisadi birleşme teorisine uygunluk göstermektedir. Birlik içi ticarete yoğunluk endüstri-içi ticarete görülmektedir. Ülkelerin birbirlerine yakınlıklarıyla taşıma maliyetlerinde, gelişmişlik derecelerinin benzer oluşlarıyla da ölçek ekonomilerinde sağlanan avantajlar ve gümrük birliği ve ortak gümrük politikaları AB içi ticareti arttırıcı etken olmuştur. Gelişmişlik düzeyleri benzer olan ülkelerin kendi aralarında dış ticaretlerine bakıldığında çoğunlukla endüstri içi ticaretin işareti görülmektedir. Birlik içi genel ticareti yeni teoriler olarak bilinen nitelikli iş gücü, ölçek ekonomileri ve monopolcü rekabet teorilerinin açıklayabileceği sinyalleri vardır.

Birlik içinde gümrük birliği belirli bir takvim sonunda tam olarak sağlanmış ve gümrük birliğinin oluşturulmasıyla birlik içi ticarete bir canlanma olmuştur. Birlik içi ticaret 1970'li yıllarda %40 seviyelerinde iken, 2000 yılında % 60'ları gelmiştir. Birlik içinde tarife dışı engellerin kaldırılması üye ülkelerin dış ticaretini birlik lehine yönlendirmekle birlikte ticareti arttırıcı etkisi olmuş ve bunun sonucunda birlik içi ticareti liberalleştirmede önemli bir itici güç olarak kalmıştır. Ayrıca birlik, üçüncü ülkelere karşı ortak gümrük tarifesi veya tarife dışı engellerle tüm ülkelerin durumdan eşit etkilenmesini sağlamış, üçüncü ülkelerin mallarına konulan gümrük vergileri birlik dışı ticareti birlik içine yönlendirmiştir. Ulusları kurumlara dünya ticaretini serbestleştirme çabaları dahi birlik içi ticaretin önemini azaltmamıştır.

Ülkelerin AB'ye girmeleri ile birlikte, AB üyesi ülkelere olan ihracat ve ithalatlarındaki artışlar hızlanmıştır. Birlik içinde ticaret dünyaya kıyasla devamlı artış eğilimindedir. Bu durum birlik lehine oransal bir ticaret sapmasıdır. Ancak AB ülkelerinin kendi aralarındaki ticaret dağılımı oransal olarak üyelik öncesi ve sonrası farklılıklar göstermiştir. Önceden AB üyesi olan ülkelerin daha sonraları üye olan ülkelere olan dış ticaretleri diğer ülkelerin AB'ye üyeliğinden önce oransal olarak küçük iken diğer ülkelerin üyelikleri sonrası bir genişleme göstermiştir.

Birlik içinde ticaret daha çok sanayileşmiş ülkeler arasında yapılmaktadır. Birlik üyesi ülkelerin ticaretlerinde Almanya en büyük paya sahipken, Yunanistan en düşük paya sahiptir. Bu durumla birliğin ekonomik gelişmesi açısından Almanya, AB'nin motoru konumundadır. Almanya'nın ardından dış ticarete hacimce Fransa, İtalya, Hollanda gelmektedir. Bu durum sanayisi ileri üye ülkelerin de diğer ülkelerin ticaretlerinde önemli yer tuttuğunu göstermektedir.

Birlik ülkelerinin toplam dış ticaretlerindeki gelişmelerine genel olarak bakıldığında, üyelik sonrası ticaret hacmi oransal olarak en fazla artan ülkeler İrlanda, İspanya ve Portekiz'dir. En az artış gösteren ülkeler ise İsveç, Danimarka ve Belçika-Lüksemburg'tur.

Birlik her türlü ekonomik krizlere karşı tam koruma ve dış ticaret rasyonalitesi bağıyla oluşup, üye ülkeler arası karşılıklı menfaat güdüsüyle barışın sürekliliğini sağladığından, AB üyelerin dış ticaret, pazar ve buna bağlı olarak da ekonomik gelişmelerine çok büyük katkılarda bulunmaktadır.

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 9

Mayıs – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

EK: AB'YE ÜYELİK ÖNCESİ VE SONRASI BİRLİK İÇİ TİCARETİN DAĞILIMI

Tablo 2: Ülkelerin Birliğe Girmeden Önceki Beş Yıllık Ticaret Payları Dağılımı (%)															
		AVUS	BEL-LÜK	DAN.	FİN.	FRA.	ALM.	YUN.	İRL.	İTALY	HOLL.	PORT.	İSP.	İSV	İNGILT.
AVUSTURYA	X	62,2	3,1	1,4	0,9	6,9	59,6	0,9	0,3	13,6	4,6	0,8	3,4	2,4	5,4
	M	68,1	4,4	1,2	1	6,6	62,2	0,7	0,7	13,1	4,2	0,9	1,8	2,7	4
BEL-LÜK	X	0,8	58,2	1,6	0,7	22,9	27,5	0,9	0,3	5	29,5	0,7	1,3	2,2	6,4
	M	0,5	55,7	0,8	0,9	22,5	31,5	0,2	0,4	6,3	21,9	0,4	0,6	3,2	10,5
DANİMARKA	X	3,5	3	34,6	5,3	6,3	3,2	0,9	1,1	8,7	5,7	1,2	2,2	37,9	45,3
	M	3,3	6,1	23,6	6,2	9,4	40,5	0,2	0,1	6,3	8,9	1,5	1,6	34,6	28,7
FİNLANDİYA	X	2,3	4,7	7,2	52	11,8	28,6	1,2	1,1	6,8	10	1,4	4,9	25,8	21,3
	M	2,6	6	7,1	51	9,5	35,9	0,7	1,4	8,8	7,6	2,5	2,6	25,3	17,9
FRANSA	X	1,5	18	1,7	1	41,8	32,6	1,5	0,3	15,6	8,5	1,3	6,1	3	8,7
	M	0,7	17,1	1,1	1,2	42,2	37,4	0,6	0,4	15,8	9,6	0,5	2,6	3,9	9,2
ALMANYA	X	6,8	13,1	5	1,9	14,3	46,8	1,2	0,7	18,4	16,8	1,5	4,8	7,3	8,1
	M	3,6	14,8	3,5	1,8	22,8	34,9	1	0,2	17,3	18,5	0,5	2,4	6,1	7,3
YUNANİSTAN	X	1,5	4	1,5	0,4	13,9	40,7	49,3	0,2	19,2	11,3	0,5	1,3	1,4	9,2
	M	2,7	5,8	1,7	1,8	14,5	35,5	42,3	0,8	21,3	8,4	0,3	3,6	5,3	12
İRLANDA	X	0,1	2,4	0,2	0,1	4,3	4,4	0,2	12,2	1,8	2,8	0,1	1,3	0,8	84,1
	M	0,4	2	1,4	1,9	4,5	10,6	0,1	16,6	2,7	4	0,5	1,2	2,9	74,7
İTALYA	X	1,7	8,1	2,2	0,8	22,1	35,1	3	0,2	39,6	8,7	1,3	4,6	3,3	8,9
	M	4,6	6,3	2,2	1,3	23,7	37,9	0,7	0,1	33,8	8,5	0,5	1,5	2,4	10,3
HOLLANDA	X	1,6	20,4	2,2	0,9	12,4	36,4	0,8	0,4	6,6	55,2	0,6	1,9	4,1	11,7
	M	1,2	29	1,1	1,6	9,4	38,3	0,2	0,2	6,5	54,3	0,2	0,8	3,1	8,8
PORTEKİZ	X	1,7	5,4	2,8	2,4	21,1	21,8	0,7	0,8	6,9	9,9	61,1	6,4	6,1	24,2
	M	1,3	5,1	1,1	1	18	24,7	0,2	0,6	12,1	7,4	45,1	14,1	3,7	16,7
İSPANYA	X	0,8	5	1,2	0,7	30,9	18,2	0,9	0,7	12	10,2	4,9	49,8	1,8	16
	M	1,5	4,6	1,5	1,2	35,5	28,4	0,7	1,4	13,1	6	1,9	33	3,7	16,9
İSVEÇ	X	2,6	7,8	12,6	10	10	26,6	0,9	1,1	7,8	9,8	1,1	4,1	54,8	18,2

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 9

Mayıs – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

	M	2,4	6	13,8	11,8	9,3	33,8	0,5	1,3	7	7,8	2,3	2,4	55,1	15,8
İNGİLTERE	X	3,9	13,2	8,8	5,1	15,7	20,4	2,6	16,8	9,8	15,3	3,9	6,5	14,5	22,1
	M	3,3	8,4	10,6	7,5	15,8	22,7	0,6	14,4	10	18,1	3,4	5,1	14,7	21

Kaynak: Direction of Trade Statistics Yearbook, IMF; muhtelif sayılarından yararlanılarak hesaplanmıştır.

		AVUST	BEL-	DAN.	FİN.	FRA.	ALM.	YUN.	İRL.	İTALYA	HOLL.	PORT.	İSP.	İSV	İNGİLT
AVUSTURYA	X	65,9	2,8	1,3	0,9	6,7	58,2	0,9	0,3	13,5	4,3	0,6	3,2	2,2	5
	M	72,2	3,7	1,1	0,9	6,8	60,3	0,4	0,8	12,2	4,8	0,8	1,8	2,3	4,1
BEL-LÜK	X	0,8	64,4	1,3	0,5	25	25,2	0,7	0,3	5,1	28,3	0,5	1,1	2,3	5,9
	M	0,5	55,1	0,9	0,8	22,9	31	0,3	0,4	6,4	21,8	0,4	0,8	3,1	10,8
DANİMARKA	X	2,9	3	45,3	5,1	7,4	28,5	1,7	1,3	11,4	6,2	1,1	2,2	30,1	42,2
	M	3,7	7,8	45,8	6,6	8,6	44	0,2	0,1	5,4	9,9	1,8	1,8	34,4	24,2
FİNLANDİYA	X	1,8	5,1	5,7	56,2	8,1	23,3	0,9	0,8	5,1	7,5	0,9	4,6	17,8	18,4
	M	2,1	4,9	5,5	59,5	6,9	26,4	0,5	1,4	7	6,8	1,4	2,3	20,7	14,1
FRANSA	X	1,3	18,2	1,7	0,8	42,9	33,2	1,4	0,5	16,5	9,1	1,3	4,7	2,9	8,5
	M	0,6	18,1	0,9	1	47,4	37,1	0,5	0,4	16,5	10,6	0,5	2,2	3,4	8,2
ALMANYA	X	6,1	13	4,4	1,5	15,6	35,6	1,2	0,8	19	17,5	1,5	3,8	7	8,5
	M	3,5	15,4	3	1,7	22,1	44,7	1	0,2	18	19,5	0,5	2,3	5,7	7,1
YUNANİSTAN	X	1,4	3,8	1,5	0,5	15,3	41,7	64	0,4	16,1	8,2	0,2	1,3	1,1	11,2
	M	1,9	5,1	2,7	1,8	12,8	38,5	51	0,6	19	9,7	0,3	1,6	2,2	9,7
İRLANDA	X	0,2	4,2	0,3	0,5	6,9	8,2	0,4	76	2,7	5,7	0,3	1,4	1,3	72
	M	0,4	2,6	1,4	1,8	6,6	11,5	0,1	71,6	2,9	4,5	0,6	1,1	3,5	70,5
İTALYA	X	3,2	7,8	1,9	0,6	23,5	34,9	2,7	0,3	40,1	8,7	1,5	3,8	2,9	8,2
	M	4,1	6,8	2	1,1	24,6	38,6	1,5	0,1	36,2	8,4	0,4	1,1	2	9,2

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 9 Mayıs – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

HOLLANDA	X	1,4	19,3	1,9	0,7	14,2	37,5	0,7	0,4	6,5	57,3	0,4	1,1	2	9,2
	M	1,1	27,2	1,1	1,4	9,8	40	0,3	0,2	6,9	55,4	0,2	0,7	29	8,3
PORTEKİZ	X	1,7	4,8	3,5	2,3	21,6	21,1	0,4	0,8	8,3	9,4	68,3	9,7	6	20,4
	M	1,5	4,7	1,4	0,8	16,5	23,1	0,2	0,6	16,8	6,4	59,3	18,1	2,7	12,2
İSPANYA	X	0,9	4,7	1,4	0,7	29,7	19,5	1,1	0,7	13,2	9,4	5,7	60,3	1,8	14,6
	M	1,6	5,3	1,4	1,2	23,3	29,9	0,5	1,2	14,5	5,9	2,6	50,4	3,3	15,4
İSVEÇ	X	2,1	7,4	11,2	8,7	9,1	22,6	0,8	1	6,3	9,6	0,9	3,6	56,8	16,7
	M	1,7	5,6	10,8	8,9	8	29,8	0,3	2	4,6	10,9	1,2	1,9	65,8	14,3
İNGİLTERE	X	3,4	15,4	8,2	4,2	16,8	19,5	2,5	15,5	9,6	15	3,7	5,6	12,8	32,3
	M	3,4	8,5	9,2	6,4	18,9	26	0,9	10,1	9,7	17,6	3,6	4,5	14,2	33

Kaynak: Direction of Trade Statistics Yearbook, IMF; muhtelif sayılardan yararlanılarak hesaplanmıştır.

		AVUST	BEL-	DAN.	FİN.	FRA.	ALM.	YUN.	İRL.	İTALYA	HOLL.	PORT.	İSP.	İSV	İNGİLT.
AVUSTURYA	X	62,4	2,8	1,2	0,9	7	56,4	0,7	0,4	13,6	3,9	0,7	4,1	1,8	6,5
	M	69,5	3,4	0,9	1,1	6,4	62,3	0,2	0,7	11,2	5,3	0,5	1,8	2	4,1
BEL-LÜK	X	0,8	69,6	5,4	0,5	27,8	33	0,8	0,3	6,3	25,5	0,5	1,3	2,5	5,7
	M	0,4	64,1	0,6	0,6	26,2	35,3	0,3	0,4	5,7	22,6	0,3	0,9	2,9	9,2
DANİMARKA	X	2,4	3,9	45,1	4,5	8,9	32,7	1,1	0,9	10,5	7,4	0,7	1,8	32,5	35,7
	M	3	7,8	47,3	6,3	8,5	42,3	0,3	0,5	6,2	11,9	1	1,7	28,8	22,8
FİNLANDİYA	X	2,2	4,5	5,2	54,8	8,8	22,1	1,4	1,1	6,4	7,6	1,1	4,4	17,9	17,3
	M	1,8	4,5	7,6	59,1	7,3	25,6	0,3	1,5	6,2	8,4	1	2,4	21,5	11,9
FRANSA	X	1,4	20,5	1,6	0,8	50,2	37,2	1,5	0,5	20,5	10,2	1,3	4,8	2,4	9,5
	M	0,7	20,6	0,8	0,9	51,9	40,6	0,5	0,4	17,5	11,2	0,5	3,2	3,6	8,9

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 9 Mayıs – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

ALMANYA	X	10	17,7	4,8	2,4	27,4	42,2	2,4	0,7	18,1	22,1	1,5	3,9	7,4	9,2
	M	4	18,8	2,7	1,6	25,7	47,8	1,3	0,3	19,7	25,6	0,5	2,4	5,1	7,2
YUNANİSTAN	X	1,9	3,7	1,4	0,6	14,8	37,5	55	0,5	22,3	7,4	0,3	1,2	1,2	10,8
	M	2,4	5,7	2,2	1,4	14	35,4	46,5	0,9	19,3	11,9	0,3	2,5	1,3	7,8
İRLANDA	X	0,4	5,6	0,9	0,3	8,3	10,5	0,3	76,7	2,8	7	0,2	1,3	1,4	64,9
	M	0,4	2,8	1,2	1,6	7,2	10,2	0,1	69,2	3,9	4,4	0,4	1,1	2,8	70,3
İTALYA	X	4	7,6	1,6	0,7	28,3	44,4	3	0,4	45,6	9,1	1,4	4,3	2,6	8,6
	M	4	8,1	1,8	0,7	30,3	42,4	1	0,2	44,2	9,7	0,4	2,2	2,9	7,7
HOLLANDA	X	1,2	19,9	2,1	0,8	14,4	45,3	0,8	0,5	7,4	65,9	0,5	1,6	3,1	10,4
	M	1	27,9	1,1	2,8	12,4	43,3	0,2	0,3	6,5	56,5	0,3	1,4	3,3	8,5
PORTEKİZ	X	1,6	4,3	3	2,1	20,6	22,8	0,5	0,6	5,6	8,1	72,5	17,6	5,6	17
	M	1,1	5,7	1,3	0,9	17	21,2	0,2	0,6	14	7,8	67,9	20,9	2,7	11,3
İSPANYA	X	1	5,7	0,9	0,6	28,6	19,5	1,1	0,6	15,2	6,9	8,6	57	1,4	12,9
	M	1,4	6,6	1,3	1,2	24,1	27,7	0,4	1,2	16,7	5,9	4	58,2	3	12,1
İSVEÇ	X	1,9	7,8	10,6	9,5	9	20,2	0,2	1,2	6,4	10,3	1,1	4,9	55	16,9
	M	1,8	5,7	10,7	8,2	9	27,6	0,3	2,1	4,8	11,6	1	2,3	64,3	14,9
İNGİLTERE	X	2,2	15,2	6,7	3,2	18	20,6	1,7	14,1	8,5	16,9	2,5	4,4	10,6	35,2
	M	2,1	11	6,4	4,6	18,6	25,1	0,7	9,7	10,4	18,8	2	3,6	9,6	37,1

Kaynak: Direction of Trade Statistics Yearbook, IMF; muhtelif sayılarından yararlanılarak hesaplanmıştır.

Tablo 5: Ülkelerin 2000 Yılındaki Ticaret Payları Dağılımı (%)

		AVUST	BEL-	DAN.	FIN.	FRA.	ALM.	YUN.	İRL.	İTALYA	HOLL.	PORT.	İSP.	İSV	İNGILT.
AVUSTURYA	X	61,4	2,7	1,2	0,9	7,3	54,3	0,8	0,5	14,4	3,8	0,8	1,4	1,9	7
	M	68,9	3,9	0,8	1,4	5,5	63,6	0,2	0,8	9,9	6,2	0,3	1,6	2,1	3,7

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 9

Mayıs – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

BEL-LÜK	X	1,4	75	1,1	0,7	23,8	22,9	0,8	1	7,4	16,4	1,1	4,8	2	13,3
	M	0,9	69,3	0,7	0,9	18,3	24,4	0,2	3	5,5	23,8	1,1	2,6	2,9	11,8
DANİMARKA	X	1,4	2,8	67,3	5	8	28,8	1,2	1,9	5,1	7,6	0,8	3,6	19,2	14,6
	M	1,6	4,9	68,4	3,9	7,3	30	0,3	1,8	6,3	10,8	1,1	2,1	17,6	12,3
FİNLANDİYA	X	2,4	4,1	4,6	55,3	9,4	22,7	1,6	1	7,9	7,2	1,1	4,7	16,8	16,5
	M	1,6	4,4	9,8	59,7	6	25,1	0,3	1,5	4,8	10,5	0,7	2,1	22,8	10,4
FRANSA	X	1,4	12,6	1,1	0,8	61,4	22,8	1,6	1,4	14,7	7	2,9	15,2	2,2	16,3
	M	1,2	16,2	1,2	1,1	64,6	25,7	0,2	2,8	13,4	11,5	1,9	10,3	2,1	12,4
ALMANYA	X	9,4	9,7	2,7	2,1	20,3	56,5	1,4	1,1	13,4	11,5	1,9	7,7	4	14,8
	M	7,4	9,9	3,1	1,9	18,5	51,8	0,6	3,9	12,9	17	2	5,6	3,7	13,5
YUNANİSTAN	X	1,8	3,1	3,6	3,4	7,6	28,3	43,6	0,8	21,1	6,5	1,4	6,9	2,9	14,6
	M	1,5	4,9	1,8	2,6	12,1	22,8	58,7	1,8	22,9	10,6	0,5	6,2	3,4	8,9
İRLANDA	X	0,9	8,1	1,2	0,8	12,8	18,9	0,6	59,9	6,7	9,3	0,5	4,3	2,7	33,2
	M	0,4	3,3	2,2	1	8,1	10,6	0,1	55,9	3,8	6,3	0,3	2,3	1,8	59,8
İTALYA	X	4,1	5,2	1,4	0,8	22,9	27,5	3,7	1,3	54,9	4,8	2,5	11,5	1,8	12,5
	M	4,1	7,7	1,2	1,5	20,3	31,1	0,9	2,4	56,3	10,5	0,7	7,3	2,6	9,7
HOLLANDA	X	1,9	16,2	1,9	1,3	13,6	33,7	1,1	0,9	7,5	78,8	1,1	4,2	3	13,6
	M	1,1	17,4	1,9	1,8	10,4	32,2	0,2	3,2	5,1	51	0,9	4	4,1	17,7
PORTEKİZ	X	1	7,5	1,6	0,6	15,8	22,1	0,5	0,6	5	5,3	79,5	24,2	2,1	13,6
	M	0,8	4,3	0,9	0,7	14,3	18,5	0,3	0,8	9,4	6,2	74,1	34,2	1,7	7,9
İSPANYA	X	1,2	4,1	1,1	0,6	27,7	17,8	1,5	1	12,5	5,2	12,9	69,1	1,5	12
	M	1,6	5,7	1	1,3	27,3	23,1	0,3	2,2	13,1	7,2	3,9	64,7	2,3	11
İSVEÇ	X	1,8	7,8	10	9,4	9,5	19,8	1,3	1,2	7	9	1	5,2	55	17
	M	1,5	5,9	11,2	8,5	9,1	27,1	0,3	2,6	4,7	11,6	0,8	2,2	64	14,5
İNGİLTERE	X	1,1	9,5	2,1	1,3	17,1	21	1,1	11,9	7,9	13,8	1,7	7,6	3,9	56,9
	M	1,2	9,3	2,2	2,5	16,2	25,4	0,4	8,7	8,8	13,8	1,6	5,5	4,4	49,7

Kaynak: Direction of Trade Statistics Yearbook, IMF; muhtelif sayılardan yararlanılarak hesaplanmıştır.

Kaynakça

- Akal, M. (1996), “*The European Community and Direction of Trade*”, *The World of Science*, 1,2,18-31.
- Akal, M. Şen, R. (2005), “Avrupa Birliği Üzerine Notlar: Avrupa Birliği Üyelerinde İhracat ve İthalat Gelişimi”, (Ed. O. Kaymakçı), ss.121-151.
- Akkoyunlu, A. (2000), “*Bölgesel Ekonomik Bütünleşme Anlaşmalarının Etkilerini Ölçen Ampirik Çalışmaların Genel Bir Değerlendirmesi*”, Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 18,2.
- Alkinoğlu, L. (1997); “*Türkiye ve Avrupa Topluluklarında Sanayi Politikaları ve Tekstil Sanayinin Durumu*”, Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 12,2.
- Altınok, S. (1999), “*Avrupa Birliği Euro ve Türkiye’ye Olası Etkileri*”, Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F. Dergisi, 2,1.
- Bank, C., et al. (ed), (1982), *Economic Handbook of the World*, Binghamton University Press, USA.
- Belassa, B. (1967), “*Trade Creation and Trade Diversion in the European Common Market*”, *Economic Journal*, March, ss. 1-21.
- Ethier, J. W. (1995), *Modern International Economics*, Norton & Company, Inc., New York.
- Europa Publications (1996), *The Europa World Yearbook*, Volume I, Europa Publications Limited, UK.
- _____ (1998), *The Europa World Yearbook*, Volume II, Europa Publications Limited, UK.
- Güran, N. (1999), *Uluslararası Ekonomik Bütünleşme ve Avrupa Birliği*, Anadolu Matbaacılık, İzmir.
- Helpman, E. (1981), “*International Trade in the Presence of Product Differentiation Economies of Scale and Monopolistic Competition*”, *Journal of International Economics*, 11, 305-340.
- IMF (1976, 1980,1987,1994,2001), *Direction of Trade Statistics Yearbook*, Washington, USA.
- _____ (1982, 2001), *International Financial Statistics Yearbook*, Washington,USA.
- İktisadi Kalkınma Vakfı (1995), *Tek Pazardan Ekonomik ve Parasal Birliğe Avrupa Birliğinin Yetkileri ve Karar Alma Mekanizmaları*, İKV Yayınları, İstanbul.
- Karluk, R. (1998), *Avrupa Birliği ve Türkiye*, Beta Basım, İstanbul.
- Kenen, P. (1965), “*Nature, Capital and Trade*”, *Journal of Political Economy*, 73, October, 437-460.
- Keesing, D. (1966), “*Labor Skills and Comparative Advantage*”, *American Economic Review*, 56, May.
- Kreinin, M.(1995), *International Economics: A Policy Approach*, Harcourt Brace and Company, Orlando.
- Krugman, P. (1980), “*Scale Economies, Product Differentiation, and the Pattern of Trade*”, *American Economic Review*, 70, 4, ss. 950-959.
- _____ (1983), “*New Theories of Trade among Industrial Countries*”, *American Economic Review* 73, 2, ss. 343-347.
- Lancaster, K. (1980), “*Intra Industry Trade under Perfect Monopolistic Competition, Economies of Scale and Monopolistic Competition*”, *Journal of International Economics* 10, ss.151-175.
- Leontief, W. (1954), “*Domestic Production and Foreign Trade*”, reprinted in *Readings in International*

Economics III (Richard D. Irwin, 1968), Chapter 30, *American economic Association*, Homewood.

Linder, S. B. (1961), “An Essay on Trade and Transformation”, Willey, New York.

Oktay, N. (2005), Dış ticarete Giriş, *Anadolu Üniversitesi Yayınları*, No:1634, Eskişehir.

Salvatore, D. (1990), *International Economics*, Macmillan Publishing Company, New York.

Seyidoğlu, H. (1998), *Uluslararası İktisat*, *Güzem Yayınları*, İstanbul.

Tekin, A. (1997), Ünal ve Diğerleri, *Avrupa Birliği Hukuku*, *Beta Basım*, İstanbul.

Uyar, S. (2000), *Ekonomik Bütünleşmeler ve Gümrük Birliği Teorisi*”, *Dış Ticaret Dergisi*, 5,19, ss. 103-130.

Viner, J. (1950), *The Custom Union Issue*, New York, Carnegie Endowment for International Peace

Internet Sayfaları

<http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/i23000.htm>

<http://SCADPlusExternaltradeintroduction.htm>.